INSEMNĂRI

DESPRE MONUMENTELE ISTORICE DIN JUDEŢELE ARGEŞ ŞI VÂLCEA

CĂLĂTORIE FĂCUTĂ ÎN 1860

Din însărcinarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiei Publice

Am plecat din Bucureşti, Duminică la 18 Iunie 1860, la 10 ceasuri dimineaţa; drumul a fost bun la început dar cu cât înaintam, noroiul era mai mare. La Găeşti unde ne aflam pe la 6 ceasuri ne-a apucat o ploaie foarte repede care însă a stătut curând; ne-am urmat drumul la pas, şi pe la 10 ceasuri am ajuns la râul Budişteanca, care din acea ploaie crescuse aşa de tare încât n'am putut-o trece; ne-am întors dar şi am mas în satul Budişteni, la un han destul de curăţel al lui Costopolu; acolo ne'am gătit o supă şi ceva alte mâncări şi apoi ne-am culcat.

A doua zi Luni, la 19 Iunie, am plecat dela han pe la 10 ceasuri, pe la 11 eram la Leordeni, la Sofia Creţulescu; am vizitat casa ce o zideşte pe un loc înălţat şi bine aşezat; am dejunat la dânsa şi apoi de acolo am plecat la Goleşti, unde am ajuns pe ploaie, pe la 2 ceasuri.

Toată ziua am petrecut-o foarte bine şi foarte plăcut; dar ploaia n'a încetat nici noaptea, astfel că a venit ştire că râul Doamnei venise aşa de mare încât a înecat tot locul împrejur şi chiar a rupt o parte din pod. Omul trimis călare că să aducă pâine din Piteşti n'a putut trece; cu toate astea după dejun, Marţi la 20 Iunie am pus puţin bagaj în trăsură. Saşa a rămas la Goleşti, unde se aflau Doamna Zinca Goleasca, Anica Racoviţă, Elena Filipeasca, Anica şi Tinca Racoviţă, Luţica Racoviţă şi copiii lui Grand cu guvernanta lor; este şi Alecu Golescu etc., şi eu împreună cu Trenk am plecat spre Piteşti.

Drumul era o lapoviță; pe de alăturile șoselei bălțile nu mai încetau; în sfârșit când am ajuns la vărsătura râului Doamnei, am văzut o priveliște de mirare. Apa cuprinsese tot locul; porumbiște, zăvoi de sălcii, toate pluteau într'o apă furioasă care răstogolea tulpinele și crăcile de pomi aduse de la munte.

Șoseaua se prefăcuse în cataracte peste care sălta apa. Am făcut cu trăsura un ocol și având un om călăuză prin apă am trecut dincolo de vărsătură. Apa ne-a intrat mai de o palmă în trăsură. Geanta cu așternutul și hârtia lui Trenk s'au udat în mare parte. Când am ajuns la uscat am fost siliți să stoarcem toate; o mulțime de oameni erau acolo și mulți ne-au ajutat. Mai înainte se rupsese la un cap podul după râul Doamnei, pentru pedeștrii se pusese câteva lemne ca să facă o trecătoare peste ruptură, dar trăsura a trecut prin apă, înecată mai sus de scări. In sfârșit am ajuns în Pitești. Acolo administratorul, d-l Petrescu, lipsea dus fiind în plasa Golești unde se exterminează lăcustele, făcând hori de români care le calcă în picioare. Astfel a isbutit fostul administrator, d-l Orbescu, acum director la depart. din năuntru, a prăpădi din mai multe locuri aceste lighioane. Am luat dar explicații pentru vizitarea mânăstirilor din județul Argeș și pentru bisericile din Pitești, dela d-l Furduescu, secretarul administrației. La urmă mergând la Poștie am luat alți cai și am fost la schitul Trivalea, ce se aflä într'o vale ce-i zice și Valea Stâncei, în apropiere cu o jumătate de ceas de Pitești.

Drumul e prea frumos prin vale și străbate în multe rânduri râulețe, dar ploaia ne-a însoțit în toată călătoria. Trenk a luat o schiță de poziția mânăstirii; Biserica e prefăcută din nou, precum și casele, de actualul egumen, părintele Ierafteiu, ce a fost preot la Mitropolie. El mi-a dat ceva deslușiri asupra trecutului acestui schit care ține de Mânăstirea Cozia. Ploaia a urmat cu o mai mare furie, încât la întoarcere, abia trecuse un ceas și gârla se umflase mai mult de o palmă. Pe la 6 ceasuri ne-am întors în Pitești; Lipcanu ne aștepta în Hotelul România, unde am și mâncat un prânz compus din pui de găină prezintați sub toate fazele lor: Ciorbă, rasol anghemacht, friptură, etc. In vremea prânzului am avut vizita protopopului Nae dela Biserica Greci, vrăjmaș neîmpăcat al lui Ierafteiu Trivăleanul. Unul se plângea de puțina sumă a lefii ce e de 6000 lei, în vreme ce Mânăstirea are 2000 # venit și se laudă a fi scos Mânăstirea din ruine cu

casna sa. Celălalt îl învinovăţea zicând că e lacom la bani şi nu face nimic pentru Mânăstire. Plecând protopopul am scris o depeşă Saşii la Goleşti, apoi am redigiat această foaie care va fi urmată şi de desluşirile luate asupra Schitului Trivalea, apoi socotesc că ne vom culca dându-ne jertfă la mii de insecte ce de acum am început a-şi încerca lăcomia asupra noastră. Asta ar fi puţin de n'ar mai ploua afară; dar vai! toarnă cu găleata!

Piteşti, Marţi 20 Iunie 1860 Hotel România.

Miercuri 21 Iunie ne-am deşteptat, Trenk şi eu, şi după ce am primit vizita lui Lerescu, după ce şi eu am făcut o vizită noului administrator d-l A. Petrescu cu care eram vecin de odae la Hotel România. Pe la 9 ½ ceasuri am pornit cu gând că mergem la Bascov şi la Cotmeanca; dar surugiii nu ştiu de ce au luat drumul Curţii de Argeş ce duce şi la Tutana; le-am urmat şi noi după placul lor într'o neîncetată stropeală de noroi. Vai de noi cum am ajuns la Poştie la Măniceşti; dar mai înainte de a ajunge, chiar la jumătatea drumului, la Vărzaru, alături cu Borleştii lui Berendei, eu am zărit o cruce de piatră într'o porumbişte pe o muchie de pe malul Argeşului; m'am dus şi acolo am copiat inscripţia ce e slovenească, apoi am vizitat şi bisericuţa satului care a fost zidită de Radu Vel Armaşul Varzaru cu soţia sa Ioana, dar mai la urmă un strănepot al său Clucerul Gheorghe, reparând şi zugrăvind Biserica a socotit de cuviinţă a se pune în locul ctitoricesc, lăsând pe neîmpăcatul duşman al Dorobanţilor şi al Simenilor într'un colţişor cu jupuniţa sa.

Aceste cercetări mi-au luat mai mult de un ceas. Trenk în vremea aceasta dormea în trăsură. Am pornit dar şi trecând prin Poştia la Măniceşti am spus să-mi vie caii la Mânăstire la Tutana unde am şi plecat trecând Argeşul ce ne-a intrat de o palmă în trusură. La mal ne-am secat provizia de apă şi apoi apucând valea Tutanei am mers poate mai bine de un ceas şi jumătate ca să ajungem la Mânăstire.

Ploaia era gata după noi; astfel încât turna şiroaie când am intrat la mânăstire. Schitul bine situat şi clădit cu tărie şi cu luxul de ornamentaţii ale vechimei este acum cu totul părăsit; abia am găsit un biet paracliser sătean şi vreo câţiva ţigani. Preoţii ce slujesc în biserică şed departe într'un alt sat. Vreo două ceasuri ne-au ajuns ca să culegem ce era de cules ca antichităţi şi vederi la acea Mânăstire; apoi luând pe paracliser pe capră,

l-am rugat să ne arate cum să eşim în drumul Poştiei spre Bascov sau spre Topolog. Am apucat dar prin matca Tutanei, prin văi înalte şi acoperite cu anini; rare ori întâlneam câte un bordei de român ce se ocupă cu strângere de rânză pentru tăbăcărie. Cu cât înaintam însă valea se îngusta şi natura se sălbăticea; după acele neîncetate ploi se vedeau copaci groşi şi vârtoşi răsturnaţi cu rădăcinele lor întinse în matcă. Era o privelişte infiorătoare şi măreaţă. După vreo două ceasuri am început să urcăm la satul Valea Porcului, lăsând în lături obârşia Tutanei. Am urcat multă vreme şi coaste destul de repezi până ne-am aflat sus pe plaiul Oii, având de îndărătul nostru valea îngustă şi stufoasă a Tutanei, dar când ne aflarăm sus priveliştea dobândi o întindere minunată; înaintea ochilor aveam frumoasa vale a Luminilor, şerpuită de Topolog, ocolită de mii de dealuri ce se înalţă unul peste altul, acoperite cu holde şi cu păduri până în faţa munţilor cu zăpezi ce se perdeau în nori de ploaie.

Incă odată am rămas în extaz dinaintea acelei văi, acum doi ani o văzurăm în faţă urcându-ne dela Cotmeanca în sus; acum o vedeam venind dela Tutana, într'o direcţie opusă. Urcarăm câtăva vreme pe creasta Plaiului Oii, până deterăm în drumul olacului şi apoi scoborîrăm pe drumul umblat până la Poştie la Topolog; soarele se gătea a apune, am luat de grab caii ca să pornim spre Flămânda, în jos pe Topolog; dar în faţa Mânăstirii ni se spuse că apa e adâncă la vadul acela. De aceea merserăm la Poştie; la Cacova schimbarăm caii şi noaptea trecurăm Topologul pe la Ostroveni, unde este arendaş vestitul Ştefu, gazda mea de acum doi ani şi apoi luând malul stâng al apei în sus ajunserăm pe la 11 ceasuri la Mânăstire la Flămânda.

Odaia în care ne primi un tânăr ce este îngrijitor mirean al moşiei, era destul de curată. Nu mâncaserăm mai nimic toată ziua; îmbucarăm ceva şi un somn dulce ca al călătorului ostenit ne duse până a doua zi la 9 ceasuri.

Joi la 22 Iunie am petrecut până la 1 la Flămânda, Trenk desemnând, eu însemnând inscripţiile şi aşezând de plecare; trecurăm iar Topologul prin vadul Mânăstirii ne întoarserăm iar la Poştie la Lumini şi de acolo eşirăm la Schitul Maicelor din Bascov; schit modern, zidit de Şerban Cantacuzino şi preînoit de Stefu. N'am putut copia pe de întreg pisania, fiind supărat de curiositatea maicelor, vreo 3—4 câte sunt şi toate urîte şi bătrâne.

Aci ca şi la Tutana şi la Flămânda lipsea căpetenia adică de aci stariţa, de dincolo egumenii.

Pe drum, ca să ajungem la Bascov, iar ne-a plouat. Dela Bascov am luat 12 cai de Poşte ca să ne urce dealul ce duce la Cotmeana; trăsura urca cu chiote şi cu bice, iar noi pe jos; îmi eşise sufletul, nu mai puteam să răsuflu. Pe plaiu am mers frumos prin vechi păduri din nenorocire ciopârtite din neîngrijire. Când a fost să scoborîm ne-a fost destul de greu, fiind coasta prea repede; dar am eşit în vale fără să păţim ceva. Peste o jumătate ceas am ajuns la Mânăstire; şi de aici lipseşte egumenul; doi preoţi şi vreo câţiva călugări ne-au făcut primire după mijloacele lor. Mâine o să mă ocup a cerceta ce lucruri vechi se găsesc pe aici. Ce-mi pare rău e că zidirile vechi sunt mai pretutindeni ascunse sub spoituri şi meremeturi făcute mai din nou fără niciun gust şi niciun respect pentru antichitate. Această Mânăstire, una din cele mai vechi ale ţării abia dacă mai păstrează acum ceva pereţi şi temeliile cele clădite de Mircea cel Bătrân.

E 11 ceasuri şi o să mă odihnesc.

Cotmeana, Joi 22 Iunie 1860.

Iată a cincea zi de când n'am mai descris călătoria noastră, deşi în vremea aceasta am colindat mult, am văzut multe şi am păţit îndestule; dar tocmai din pricinele acestea am rămas înapoi cu descrierea, fiind tot deauna ocupat ziua şi prea ostenit seara.

Noaptea de Joi 22 Iunie am dormit la Cotmeana într'o odae mare dar nu prea curată, având două paturi în faţă unul cu altul, învelite cu nişte saltele groase abia de un deget şi pe deasupra nişte macaturi ce nu se cunoşteau a fi fost de cât fiind cu totul sfâşiate. La ferestre nu erau perdele ci obloane; patul era tare, insecte câte vrei, toată noaptea n'am putut dormi fiind şi supărat de neîncetatul tras al clopotelor.

Dimineaţa, Vineri la 23 Iunie ne-am ocupat: Trenk cu desemnul Mânăstirei şi a câtorva amărunte adică: tocurile de piatră ale ferestrelor, iconostasul săpat în lemn din Biserică, uşa cea veche iar de lemn ce se află în pod; eu am vizitat zidirile ca să caut pe unde mai erau vechi, am cercetat pomelnicul, cărţile, ce erau toate bisericeşti, câteva dela Constantin Basarab, celelalte din vremi ale Fanarioţilor şi mai noi, am prescris două pisanii, ce sunt la Biserică amândouă dela prefacere pe la 1777, am pus de mi-a luat prin calc inscripţia după clopotul cel mare (lucru

care era greu şi primejdios) şi apoi am găsit în podul Bisericii, uşile cele vechi, prea frumos săpate într'un lemn ce s'a găurit şi a început să se putrezească, şi încă două icoane vechi.

La toate astea mult m'a secondat un tânăr preot, ce se vedea foarte inteligent şi care mi-a înlesnit lucrarea; tot pe dânsul l-am însărcinat să-mi prescrie şi pisania veche dela Bascov şi să mi-o trimită la Piteşti, dar până acuma n'am primit nimica. După dejun pe la 12 am plecat din Cotmeana, apucând în josul apei ca să trecem dealurile şi să eşim drept la Piteşti, fără de a mai trece prin Bascov. Aveam opt cai de poştă bălani şi doi surugii tineri ţigani. Pe capră luaserăm un om Ion, dela Cotmeana, ca să ne scoată la drumul Olacului. Abia umblasem un sfert de ceas prin valea păduroasă a Cotmenei, şi începu urcuşul la deal; era cam repede şi plin de făgaşe şi de mâncături de apă. Trenk şi eu ne-am dat jos şi am mers înainte pe jos până unde se face locul şes: ne-am pus sub un pom şi am aşteptat poate un ceas ca să vie trăsura, dar văzând că întârzie ne-am întors şi am găsit o pe coastă la un nomol, neputând caii lua din loc. Se vede că li se făcuse nălucă, căci se încercară surugii în toate felur le a-i înhăma când opt în lung cum erau, când numai patru, când şease cu doi de lături; apoi bice, strigături; lipcanul şi Ion ridică cu bârnele de roată. Dar toate erau de pristos, cât vrea să înainteze trăsura, caii se resfirau, săreau unii peste alţii, se încurcau în hamuri, rupeau toate streangurile astfel încât am şezut ca la 2 ceasuri acolo într'acelaş loc.

A trecut pe acolo un vătăşel cu calul, un om care fusese în oştire şi auzind de mine m'a cunoscut. Ne-a ajutat şi el dar a fost în zadar, aşa s'a dus el şi cu Ion să caute patru boi în sat la vale ca să ne urce; dar peste un ceas s'a întors Ion singur zicând că toţii boii satului sunt sus la plaiu şi prin urmare tot cu caii trebue să ne facem treaba. Atunci surugii au hotărît să se întoarcă în vale să înfierbânte caii pe luncă şi apoi s'o apuce de o dată la deal până în muchie. Cu mare anevoinţă au întors cu bine trăsura de şanţuri şi de copaci şi apoi au dus-o în vale. Intorcându-se însă cu caii întinşi ceva mai în sus de acel nomol s'a rupt chinga dela un surugiu şi a fost silit să stea. Nici n'au vrut caii să mai înainteze. In zadar am scos toate cuferile ce îngreuiau trăsura, am fost siliţi pentru a treia oară să apuce iar din luncă şi aşa cu mari anevoinţe ce mă aduseră la desnădejduire, văzând că petre-

cem mai bine de 5 ceasuri la acea coastă, am isbutit să ajungem cu trăsura până sus în deal; pe la 6 ceasuri după amiază. De acolo mai umblarăm ceva pe muchie, lăsând în dreapta satul Richiţelele şi începurăm a scobori în lunca Cotmeniţei; acolo de vale am băut la o fântână, am umblat ca la un ceas pe luncă; la satul Groşi am luat dela un rumân nişte vişine foarte bune ce ni le-a cules chiar atunci din pom; tot acolo mai înainte am trecut pe la casa lui căpitan Radu, care, am aflat în urmă, că după ce a fost haiduc l-a luat Alecu Racoviţă pe lângă dânsul ca argat şi-a fost cel mai credincios al său. Acest om, ce era un uriaş de talie, s'a tras apoi la moşia sa, a făcut casa ce-am văzut-o şi care e curăţică de şi e zugrăvită pe dinafară cu glastre de flori, şi acum vreo doi ani a murit lăsând copiii moştenitori. Alături cu dânsul are N. Antonescu curte şi casă. In faţa casei căpitanului este o coastă înaltă şi destul de repede dar fără păduri; am apucat pe dănsa. Surugiii noştri cari erau prea ticăloşi ne-au făcut şi aci ceva întârziere cu ştreanguri rupte, cu caii ce se învârteau în loc de a trage, dar tot am eşit la deal şi am umblat puţin pe muchie. Ion şi-a luat ziua bună de la noi şi am început să scoborîm în valea Bascovului chiar la gura ei; ne-am urmat drumul prin nişte locuri mlăştinoase şi grele de umblat până am dat în drumul Olacului. Pe la scăpătatul soarelui eram în Piteşti, am trecut la ocârmuire ca să iau răspunsul dela Saşa, dar lipsea şi administratorul şi secretarul. Ne-am luat lucrurile dela han şi vestind că o să ne întoarcem a doua zi, am plecat la Goleşti. Drumul se îndreptase mult; la pod se pusese o podişcă provizorie de bârne, apa se trăsese dintre sălcii, era numai ceva nomol; am urmat drumul pe sub via Bratianului şi am ajuns la Goleşti pe la 10 seara. Toate fetele şi Saşa erau îmbrăcate ţărăneşte, fetele dase Saşei fiecare câte ceva ca să-i facă un costum foarte elegant. De două zile ne aşteptau la Goleşti şi mergea cu arabana ca să ne întâlnească. Ne-a dat să mâncăm şi am şezut seara târziu de vorbă. A doua zi din noapte trebuia să plece la Bucureşti Doamna Zinca Goleasca. A plecat aşa de dimineaţă încât noi n'am văzut-o, dar se vede că celelalte Doamne n'au dormit până la 5½ când dumneaei a plecat.

Sâmbătă la 24 Iunie am petrecut dimineaţa la Goleşti; între altele am vizitat şi Biserica care a fost zidită de Stroe Leurdeanu, precum se vede din pisania ce am copiat-o; e şi un mormânt al

unui Leordeanu şi o cohnivitră de piatră veche. Trenk a desemnat ceva ornamente dela tocurile de piatră ale uşilor. Biserica a fost cu turn dar s'a surpat de cutremur. Portretele cele vechi au fost şterse mai de curând şi biserica s'a spoit albă.

Erau 4 ceasuri când am plecat din Goleşti. Saşa şi demoiselele cu copiii lui Grand ne-au însoţit în araba până la via Brătianului. La Piteşti n'am găsit alţi cai şi am certat pe căpitan. Se vede că Ştefan Burchi cu familia luase 15 cai ca să se întoarcă la Bucureşti, petrecuse vreo săptămână în Albeşti dând ospeţe cu lăutari ca să câştige pe alegători pentru viitoarea alegere de proprietar ce este a se face în locul lui Ştefan Golescu, numit de Domn la Comisia centrală. Am urmat cu aceiaşi cai; dar îi am odihnit la Vărzaru unde li s'a şi dat grăunţe. Noi în vremea aceasta am fost la Biserică şi Trenk a luat o schiţă după portretul lui Radu, armaşul Vărzarului. Era cam înserat când am ajuns în Poştie la Măniceşti, acolo am aflat că d-l Burchi dojenise pe căpitan de ce să-mi dea caii în lături de poştie cu care prin Tutana am eşit la Topolog. Eu însă am luat tot pe acei doi băeţandrii ce făcuse cu mine drumul acela şi luând şi pe bătrânul ceauş care ştia drumul la schit la Bădiceni pe capră, am ocolit piscul ce desparte Vâlsanul de Argeş şi am apucat la stânga de Argeş Vâlsanul în sus; am umblat până la 11 noaptea prin nişte drumuri foarte urîte şi noroioase; satele sunt dese pe Vâlsan, dar puţinii călători după drumuri dau acestor locuri, mai ales noaptea, un aer de sălbăticie; am întâlnit numai câţiva care ducând obezi de roate la Vlaşca, sau mai bine la târg la Mavrodin (căci am băgat de seamă că în Argeş la munte tot ce e la vale se chiamă în gura sătenilor Vlaşca). Era cu totul întuneric când am ajuns la sat la Bădiceni şi Dumnezeu ştie cum s'a urcat trăsura până în deal la schit, dar acolo vai! ce sărăcie, ce murdărie! In laturile bisericii pe coasta Muntelui, un rând de odăi mici, cu tavanul de lemn şi povârnit, cu ferestrele lipite cu hârtie, pereţii sunt de bârne tencuite, scările de lăturoaie puse de-a-curmezişul pe blăni, învelitoarea de şiţă putrezită şi burduşită. In odaie două paturi cu velinţe, nişte icoane prost zugrăvite, cu toată istoria bisericească pe dânsele, o îmbulzeală de lucruri murdare, o duhoare ce te îneacă.

Călugăriţele dormeau. Sosirea noastră le-a deşteptat cu mirare. Stariţa, ce este o greacă înecată în judecăţi, ne-a dat odaia sa a cărei descriere am făcut-o mai sus. Mi-a povestit istoria schitului

şi judecăţile ei. Mi s'a părut o muiere intrigantă şi am avut a doua zi prilej a mă convinge. Neputând presupune adevăratul scop al vizitei mele, am lăsat-o în ideea confusă cum că viu să revizuesc schiturile. Mi-a spus dar cum s'a judecat schitul cu nişte săteni urmaşi ai întemeetorului schitului; cum la 1830 schitul a câştigat judecata, ce pretenţii mai are stariţa asupra unor locuri, cum a călcat hoţii schitul în lipsa-i, şi s'a furat ca la 20.000 lei, pe cine să bănueşte şi cum iarăşi se judecă pentru aceasta; după aste multe istoriseli am cinat ceva şi ne-am culcat. O! sfântă osteneală a călătorului cum adorm toate răsfăţăturile! In bordeiul dela Bădiceni am dormit ca într'un palat pe un pat de puf.

A doua zi, Duminică la 25 Iunie, toată graba ne-a fost să plecăm din Bădiceni. Nimic acolo nu avea interes pentru noi; am luat doi oameni călări şi am apucat Vâlsanul în sus; dar cât era să eşim din satul Bădiceni, două muieri din sat din familia celor împricinaţi cu schitul au venit să se plângă la mine de Stariţă, zicând că le maltratează, că nu le lasă să se gătească, că le gonesc din Biserică, că le strică casele cu bărbaţii, că vine să asculte la ferestre, şi multe altele a căror concluzie era că schitul trebue stricat. Le-am lăsat plângând şi mi-am urmat drumul, drum destul de greu. Am trecut prin Mătureni, sat de moşneni, unde e ferestrău de lemne, prin Stroeşti de unde am luat porumb pentru caii noştri. Acolo erau strânşi mai mulţi români de la deal ce mergeau la lăcuste cale de 4 poşti; pe urmă am dat în Costeşti, unde în vremea cât am odihnit caii şi le-am dat porumb, am vizitat Bisericuţa de zid, dar prost clădită, împrejurul căreia se află vreo două trei case prăpădite în care şed vreo 5 cerşetoare de călugăriţe. Acest schit n'are nici un venit, maicele trăesc cu pomană şi merg prin ţară cu Pantahuza. El e închinat la schitul din Brădeţ care nici nu mai există ca schit. Din Costeşti am urmat drumul prin Vâlsăneşti până la Muşeteasa. Acolo ne-am oprit la arendaşul Ghibor care lipsea la băi la Mehadia; un ajutor al lui, un băiat din Banat ne-a primit; am luat doi cai ca să mergem la schit la Robaia şi trăsura am lăsat-o în Muşeteşti cu gând ca întorcându-ne să apucăm peste Muscele până la Curtea de Argeş. Muşeteştii cad în drumul ce merge dela Câmpulung la Curtea de Argeş prin Domneşti. De aci am înapoiat oamenii din Bădiceni şi însoţiţi de un om din Costeşti, de altul din Muşeteşti şi de un popă din Muscele, am apucat prin valea Robăei în stânga Vâlsanului.

Am umblat ca la un ceas călări până la schit pe un drum plin de bolovani de piatră ce-i adusese gârla în vărsătura sa înecând toate prinprejur.

Poziția schitului e minunată pe malul stâng al Robăei, cam în deal având în față un munte înalt cu păduri stufoase. Șederea ne-a fost puțină acolo. Starițul era un călugăr nu așa bătrân, ci vârtos cu vorba apăsată. Mi-a arătat cartea de întemeiere a schitului de familia Furduescu ce o dobândise el de nu știu unde, și se plângea că Episcopia îi ia venitul. Biserica n'are nimic interesant; printre cărți am găsit noul testament tipărit sub G. Racoți. Din Robaia hotărînd a merge călare prin Brătășești până la Curtea de Argeș am trimis răspuns să plece trăsura la Episcopie, și noi am trecut călări Robaia și apucând pe un munte la dreapta, l-am urcat până sus și apoi pe Muchie am mers până unde zărirăm schitul în valea Bădichi. Ce frumoasă vedere! Am scoborît la schit. Acesta e schit vechiu al familiei Vâlsănescu, prefăcut pe la începutul veacului nostru, de acea familie de călugări din care fac parte arhimandriții Partenie și Doroftei. Acum îngrijește de dânsul Episcopia. Casele cele vechi sunt părăsite; câțiva călugări locuesc în căscioare lăturale. Biserica n'are nimic interesant. Am stat puțin acolo și luând o călăuză am urmat călare tot pe coaste, având în vale apa Bădica până la sat la Cerboreni, de acolo am scoborît în lunca Argeșului. Și tocmai înserat după 7 ceasuri de călărie am sosit la Episcopia de Argeș, ne aștepta cu cina, trăsura era acolo. Două odăi bune, cu paturi moi ne mângâiară de osteneala zilei.

Luni la 27 Iunie am petrecut dimineața în cercetarea vechei clădiri a Curții de Argeș; după mai multe cercetări prin odăi și prin pod am dovedit încăperile, cele vechi compuse de o boltă ce este acum o odaie cu tavan de lemn, de sala cea mare cu 3 stâlpi și 8 bolți, 4 de fiecare latură, unde e acum paraclisul și grânarul și de alte două băsci alăturate cu bolți înalte unde e cuptorul și cuhnia. După aceste cercetări, pe la 12 ceasuri am plecat cu 8 cai de poștă la cetatea lui Țepeș, trecând prin Albești unde am văzut o cruce ce n'am copiat-o cu gând că la întoarcere voi face-o; am trecut Argeșul pe pod la Oești; drumurile erau rele și am băgat de seamă că, punând piedica la văi, o roată se povârnise și sgâria coșul trăsurei. Am urmat prin Bucșenești, prin Corbenii lui Tudor Brătianu unde și acolo e o cruce ce a rămas ne copiată.

De acolo se văd Poenarii pe malul stâng al Argeșului și Areful pe cel drept, mai afundați într'o vale. Am scoborît la Căpâțineni și luând cu noi oameni am vrut să urmăm cu trăsura, însă văzând că nu putem înainta cu înlesnire, am lăsat-o pe lângă un joagăr și am urmat pe jos cu 4 oameni ce ne călăuzeau. Mai întâi am trecut pe malul drept al râului călare (fiind trecuți cu trăsura pe cel stâng dela Căpățâneni); am mers ceva pe malul apei, pe stânci cât abia poți pune piciorul, apoi am ajuns la poalele muntelui pe care e cetățuia. Trenk a desemnat vederea cetățuei încă dela Căpățâneni. De aci, înainte a fost nevoia. Ne învățat a sui, m'am ostenit într'atât cât toate hainele până la vengherca cea îmblănită erau înmuiate. Trenk însă nu obosise de loc; eu abia făceam un pas și trebuia să mă odihnesc. Urcarăm așa un ceas și mai bine, gâtul îmi ardea, cu ceva căpșuni culese pe potecă mai m'am adăpat. Când ajunserăm la Muchie altă nevoie; de osteneală mă amețisem atât, încât nu mă puteam uita în jos și drumul acela din stâncă în stâncă, cu prăpastia sub picioare mă amețea și mai rău; mă țineam de iarbă și umblam mai de-a-bușelea. Parcă îmi era mai lesne când mă aflam printre pomi căci mă țineam de crăci și nu vedeam prăpastia. Obosirea și amețeala, apoi poate și ceasul târziu, căci era mai bine de 4 când plecaserăm de jos, m'a oprit de a intra până în cetate; mai rămăsese poate vreo 50 de stânjeni până acolo, dar priveliștea râului pe amândouă părțile în vreme ce urci pe o creastă ca muchia ferestrăului, nu era făcută într'acele minute spre a-mi da coraj. Trenk s'a urcat pe o muchie în dosul cetății și a desemnat-o, iar eu am început să scobor la vale cu părere de rău de a nu fi putut intra în cetate, dar cu o adâncă mânie asupra lui Țepeș care la urmă s'a adăogat cu toate păsurile ce am mai tras în acea zi. Ajungând în sat la Căpățâneni am băut o strachină de lapte bătut, ne-am urcat în trăsură și tocmai stam la un loc ca să ne mulgă câte un pahar de lapte cald, când un surugiu bagă de seamă că roata cea povârnită provenea din ruptura osiei de dindărăt; într'adevăr era la o parte crestată în jumătate. Deputatul satului, ce era unul din călăuzii noștri și un om prea de ispravă, ne-a găsit două care; la unul s'au pus caii de poștă și bagajul nostru; pe celălalt cu mare anevoință am ridicat trăsura ca să o aducă la Curtea de Argeș. In vremea acestor pregătiri la care ne ajutau mai mult de 20 de oameni, trecuse și ziua și înserase bine. Am

lăsat vătăşelul de la subcârmuire ce-l aveam la trăsură, căci pe Costache îl lăsasem la Curtea de Argeş, şi noi am pornit înainte la pas, căci sdruncinăturile carului ne rupeau oasele. M'am lungit cum am putut pe două perne ce le aveam, m'am strâns bine la haine căci simţeam o răceală nesuferită; bietul Trenk nu mai putea de frânt. Eu pot zice că am cam dormitat. El sărmanul i s'a părut drumul o vecie: Adevărat că era 1½ ceasurile când am sosit la Episcopie; îndată am descărcat căruţa şi am trimis pe Costache cu caii de poştă ca să întâmpine carul cu droşca. Am cinat şi pe la 2½ ne-am culcat. Azi pe la 8 eram deştept şi de atunci scriu acest jurnal. Dacă azi va fi gata trăsura ce s'a şi dat la căruţaş, o să plec la Goleşti, lăsând aci pe Trenk ca să lucreze. Sunt acum 11 ceasuri.

*
* *

Insemnările următoare din Marţi 28 Iunie 1860—9 Iulie, referitoare la Curtea de Argeş, sunt publicate în «Convorbiri Literare» Nov.—Dec. 1915, pag. 1134—1140.

*
* *

Sâmbătă la 9 Iulie, cu bagajul, cu îmbrăcămintea, cu una, cu alta, n'am putut pleca mai înainte de douăsprezece ceasuri din Curtea de Argeş. De ruşine or de economie n'am dat nimica Economului cu rasa fâlfâită. In şederea noastră acolo el ne fusese de o mare distracţie cu apucăturile lui ceremonioase; râdeam mai ales de grija ce purta pentru primirea mosafirilor şi de desperarea ce-l apuca unde n'avea odăi, şi bucătar ca să-i îndestuleze pe toţi. Mai ales într'o seară când se întâmplase să fie acolo, noi, Cornescu şi C. Manu, Ecsarhina cu fiul său, Aricescu cu nevasta şi încă alţii, desperarea lui ajunsese la un grad nedescris. In sfârşit ne-am despărţit de frumoasa biserică a Argeşului, de Părintele Economu şi de puii lui cu stafide, şi am apucat valea către Sălătruc; am trecut mai întâiu prin Valea Danului, apoi am urcat munţii dela Vernesci, ne-am scoborît în Cepari la cârciuma cu stejarul şi de acolo am mers la Şuici, unde e sub-administraţia plăşii Loviştea. D-l Tomiţa Pleşoianu, care ţine pe o vară a Brătienilor, chiar fiica proprietarilor dela Şuici, m'a primit în casa lor, zidire foarte originală şi de un stil mai arhaic decât vârsta ei. E prea îngustă, înaltă cât se poate, cu ferestre prea mici şi numai la catul

de sus care e foarte ridicat, cu acoperiş înalt de şiţă şi cu proptele de zid împrejur. Am stat un sfert de ceas numai la Şuici şi luând de acolo un dorobanţ, am apucat printr'o vale în dreapta Topologului pe care sunt situate Şuicile, ca să mergem la Schitul Văleni; drumul până acolo nu e depărtat. Schitul, cu vreo 30 de maici n'are nimic interesant. Numele de familie al ctitorilor mi-a rămas necunoscut, din pricină mai ales că hârtiile după care acest schit, supus Episcopiei de Argeş, posedă vatra sa, se aflau în mâinile vechei stariţe care în timp de mulţi ani a jefuit mânăstirea spre a-şi zidi casă şi biserică pe un petec de moşioară ce o are în drumul mare pe lângă Sălătruc, şi unde ea acuma, destituită din stăriţie, numai dela Sf. Gheorghe s'a retras nevrând a da hârtiile schitului şi având pretenţie a i se înapoia ceva bani. Mă mir de ce Părintele Ierofteiu dela Episcopia de Argeş însărcinat cu destituirea ei a fost aşa de tolerant pentru dânsa. Din Văleni am plecat îndată la Sălătruc şi cu toate că vorbisem cu d-l Pleşoianu că voi merge acuma de-a-dreptul la Sibii şi că la întoarcerea mea pe dincolo de Olt, voi merge din Cozia în Berislăvesci, însă vrând a sfârşi mai multă treabă înainte de petrecere şi având aici înlesnirea cailor de Poştie, am pornit din Sălătruc spre a merge la Berislăvesci.

Mai întâi am socotit că o să ne sdrobim oasele pe bolovanii din valea Clocotişului; apoi am început să urcăm muntele. Drumul pe acest munte era foarte greu şi cu atât mai greu acum că podurile de lemne ce sunt făcute din vremi, s'au stricat şi pretutindeni sunt nomoale, sau unde nu, nişte sdruncinături nespuse. Am urcat greu Clocotişul până la vârf; dar ceva mai încolo de cârciuma ce este sus pe dânsul, drumul nostru spre Berislăvesci se abătea din calea poştiei. Surugii noştri nu prea cunoşteau încă localităţile; din norocire însă tocmai când abăteam din drumul Olacului se brodi să treacă o trupă de vătăşei ce mergeau la Şuici la Taht. Am luat pe unul dintr'înşii cu noi ca să ne călăuzească şi am urmat calea prin pădure şi prin văi, dând prin noroaie, întâlnind poduri surpate, şanţuri, răsturnişuri câte cu gândul nu gândeşti. In sfârşit la un costiş; unde era în vale un nomol adânc, deodată se înţepeneşte trăsura. Saşa, Trenk şi eu am apucat pe jos înainte, copiind literile dupe o bucată de cruce sfărâmată ce sta pe muche nu departe de piua ei şi umblând înainte; dar văzând că trăsura nu vine după noi, ne-am întors la vălcea. Nenorocitul de Costache

sta pe loc; Meşteşugul lui şi al păcătoşilor de surugii printre care mai ales era cel dinainte cu o figură searbădă şi bolnăvicioasă şi cu un glas leşinat, care îmi turbura fierea în mine, meşteşugul lor zic nu mergea mai departe decât a plesni oiştia. Am pus să întoarcă şi văzând că cu 8 cai nu se poate face nimic, am scos pe înaintaşi şi mai cu bastonul pe spinare, mai cu strigăte, mai cu umărul la roată, am scos după un ceas pierdut în zadar, droşca la deal. Inserase binişor şi mai rămăsese cale foarte multă; când am ieşit din pădure, vederea se întindea până la Olt prin valea Coischi, se zărea şi muntele Stănişoara cu muchia lui cea crestată; dar toate acestea se vedeau turbure prin ceaţa serii.

Mânăstirea Berislăvesci se deosebea abia ca o clădire falnică în valea depărtată.

Am scoborît pe un drum povârnit toată Mlaca cu suhaturile ei pe care pasc boii Câinenilor, mari şi înalţi în coarne; apoi prin costişe, pe văi şi pe dealuri, am ocolit obârşia Coiski şi am scoborît în sat. De aci înainte drumul era semănat cu bolovani; vălcelele mai ales erau numai un şanţ cu pietre grămădite. Inoptase tare astfel încât călătoria noastră era foarte grea; Umblam mai mult pe jos ş'apoi în tot minutul trebuia să ne urcăm în trăsură, ca să trecem apa.

La o vălcea de acelea a căzut un cal sub oiştie; cu multă anevoinţă l-a scos; abia vedeam şi nici măcar lumânări nu îngrijise Costake a pune în felinare. Drumul mi se părea cale veşnică a Iadului. A fost şi lung, căci abia la 12 din noapte am sosit la streaja satului Berislăvesci, unde ardea un foc mare. Un ţăran ne-a dus la Mânăstire şi acolo ne-am găsit puţină odihnă într'o odaie destul de curată, cu un pat lung, învelit cu o frumoasă velinţă de ţară. Egumenul mânăstirii lipsea la Bucuresci. Ne-a primit un călugăraş ce este acolo econom. Am mâncat ceva într'o odaie alături cu a noastră. Şi apoi, foarte osteniţi, ne-am culcat.

Trenk avea şi el o odăiţă bună. Săracul bietul om!.. să facă astfel de călătorie pe capră! Cred că avea trebuinţă de odihnă.

A doua zi, Duminică, la 10 Iulie, când am ieşit din odaie, ţărancele erau la Biserica Mânăstirei. Incepând de aci prin toate satele în sus, femeile au veştminte ţărăneşti prea lucsoase şi frumos lucrate.

Iele şi cămăşile cusute pretutindeni cu desemnuri subţiri şi complicate, fotele şi zăvelcile asemeni frumos lucrate, pieptarele fără mâneci, de oaie, cu flori de mătăsuri pe dânsele, vâlnicele

de pânză subţire şi de borangic. E frumos lucru a le vedea adunate Duminică la horă, cum le-am văzut plecând dela Berislăvesci în sus. La acea Mânăstire am cules în treacăt ceva note asupra fondatorului ei, vistierul Sandu Bucşenescu; dar având mai îndelungat Condica Mânăstirii, voi putea lămuri mai bine această biografie ce mi s'a părut interesantă. E încă curios a vedea prin ce uzurpaţiune Domnească, mânăstirea a trecut sub epitropia Pantelimonului. Dar materia aceasta cere un studiu mai complet, decât repedea clipire ce am aruncat-o în notele de acum a mânăstirii, pot zice, că fără de a fi bună, e mai binişor ţinută decât cele mai multe din câte am vizitat până acum într'această călătorie. Dela Berislăvesci am plecat pe la 10 şi după o jum. de ceas am sosit la schituleţul Scăueni, într'o poziţie prea pitorească şi cu un aer de antichitate ce-l poartă pe nedrept, căci această mânăstire, clădire a unui egumen Cozian care deşi gârbovit n'are mai mult de vreo 65 ani. Trenk s'a înşelat ca şi mine la vedere şi vrând să deseneze toate amănuntele, ne-a întârziat prea mult. Scăuenii e Metoch al Cozii şi n'are călugări; Ingrijitorul ce este acolo primeşte statul schitului ce e de 3000 lei pe an. Acesta este o fiinţă originală, care de 20 ani şi mai bine trăeşte cu nevasta şi copii în schit. Venirea mea l-a minunat prea mult, m-a descusut în tot felul, ca să afle ce voi şi pentru ce sunt venit. L-am lăsat însă puţin îndestulat şi am apucat, însoţit de vătăşelul nostru, Ion din Boişoara, călare, drumul la deal spre Mlaca.

Prin munţi au obiceiu oamenii să vie să ajute la trăsură când e drumul greu şi nu te poţi scăpa de dânşii până nu le dai bacşiş; mai adesea aceşti binevoitori sunt de folos, cum spre pildă cel ce ne-a însoţit pe Mlaca în sus şi din spusele căruia am înţeles că cea mai mare parte din muntele acesta, care despre faţa Oltului e suhat şi se chiamă Mlaca, iar despre părţile Topologului şi râului Olt, poartă numele de Clocotiş şi e păduros. Este moştenire a Doctorului Davila dela nevasta sa! Bietul pădurar, un adevărat uriaş, care venea la Trăsură să ne ajute la suiş, nu ştia alta decât că locurile astea sunt ale Doctorului *Marsenie* (Marsil)! L-am îndreptat să meargă la Davila în Bucuresci, ca să-şi ia mai bună plată, căci se plângea sărmanul de arendaş. El ne-a însoţit apoi şi prin pădure. Am stat la un loc unde ardea înfundat un fag uriaş. Când trecurăm pe acolo am auzit trosnetul ce a făcut căzând, şi acum încă fumează.

La acel loc am cules căpşuni, căci era sumedenie şi apoi am plecat înainte. Dela pădurar am aflat că crucea cea surpată după muche era încă întreagă, sunt ca vreo douăzeci de ani înainte, dar oamenii socotind să găsească comoara sub ea au tot doborît-o şi astfel s'a fărâmat cu totul. Superstiţia comorilor care la noi se leagă de focurile... (feux follets) trebue să aibă o mare importanţă prin locurile mlăştinoase de pe munţi, căci mi se întâmplă foarte des a vedea strecurându-se printre frunziş flăcări trecătoare ce mi se păreau a fi o lumânare purtată în fuga de un om. Tot pădurarul ne-a povestit că tocmai acolo unde se abătea drumul nostru dintre al Olacului e locul numit « *Mormântul hoţului* », căci sunt vreo doi ani cum, nişte hoţi ar fi tras de pe o înălţime cu fagi asupra unui curier ce trecea pe drumul poştii; n'au nimerit în surugiu ci numai un cal, atunci curierul a scos pistolul, şi când a tras, unul din hoţi s'a prăvălit jos pe drum, mort; ceilalţi au fugit. Curierul a tăiat atunci capul jertfei lui şi l-a adus în oţet la Bucuresci. Dar Tribunalele nesocotind acest mod voinicesc de aţi face singur dreptate, a osândit pe curier la închisoare, de unde Domnul l-a graţiat. Aşa dar dela Mormântul hoţului ne-am luat ziua bună dela pădurar şi ne-am urmat drumul poştii scoborând clocotişul despre Valea Râului Alb.

Cum am spus, surugii noştrii erau prea ticăloşi, n'aveau nicio idee de ceea ce se chiamă a încăleca un făgaş, spre a opri caii la vale, ceea ce ne-au silit să umblăm mai mult pe jos până la poştie şi apoi încă a rupe bastonul meu pe spinarea acelui deşuchiat cu chipul moleşit. Trebue să mărturisesc că trebue mare meşteşug la mânat spre a scoborî pe acele podine ce s'au amestecat astfel încât seamănă cu un joc de cârlige. A cui a fost invenţia podinilor, n'am putut încă afla; dar cât despre mine socotesc că mai bine decât să taie atâtea păduri, mai bine ar fi aşternut o şosea zdravănă care s'ar fi făcut cu atât mai multă înlesnire, cu cât tot materialul este acolo pe loc şi n'are trebuinţă a se transporta. Cu vai şi cu chiu am ajuns în sfârşit la Poştia Pripoarelor. Dar de aci înainte ne aşteptau noui şi crude încercări. Cea dintâiu, (numai pentru trăsură, căci noi ne-am dus pe jos) a fost chiar valea ce se coboară îndată cât ieşi din ceairul poştii.

Trăsura saltă pe o cataractă de pietre, susţinută din toate părţile. Mă mir cum acea trăsură nu s'a zdrobit, în astă călătorie, în mii de bucăţi. Trebue să mărturisesc că asta era grija mea

cea mai mare. Un minut ne-a înșelat drumul, căci venise ordin dela Cârmuire și chiar în ziua aceia dreseseră drumul până în sat la Spinul. Am văzut încă oamenii cum lucrau; dar de aci încolo, vai, ce cazna! Până în deal dincolo de Titesci am ajuns cu ziua; am văzut apele Oltului în stânga, după valea Titeștilor; dar de aci înainte n'am mai văzut nimic decât prin negura serii și prin amețeala atâtor groaznice sdruncinături. Am zărit Boișoara în stânga, apoi valea îngustă a apei Boișoara, apoi valea mai lată și apele clocotitoare ale Boiței, apoi satul Greblesci și în sfârșit groaznica vale ce scoboară la Câineni. Cerul era semănat cu stele și priveliștea era măreață, pe vremea nopței, când am trecut pe pod umblător altul, având împrejurul nostru 14 podari cu o lumânare. Acești oameni ne-au însoțit până la poștie, unde am găsit culcați pe Cornescu și pe C. Manu. Ei se întorceau dela Sibiu, făcuseră drumul dela Curtea de Argeș până la Câineni într'o zi pe un noroi strașnic și din Sibiu plecase târziu.

S'au sculat băieții și ne-au lăsat odaia din pricina Sașii; ei amândoi s'au culcat afară pe prispă, înveliți în saricile lor, Trenk în trăsură, iar noi pe patul din odaia ce era așa de tare ca și scândura.

Luni la 11 Iulie dimineața, m'am sculat dela șease; am pus să descarce bagajele, să spele trăsura, am mai stat de vorbă până la 9; atunci băieții au plecat, spre Cozia; iar noi am ales prea puțin bagaj, lăsând pe celălalt în odaia poștii unde șade și Trenk până la întoarcerea noastră și pe la 12 ceasuri am plecat la Sibiu. Ce șosea minunată, pe malul Oltului! Când am fi avut pretutindeni astfel de șosele, cât de mult s'ar fi înlesnit călătoria noastră! Ce multă vreme am fi câștigat! Trenk ne-a însoțit până la Râul Vadului la Vama Românească unde ne-a cercetat puțin și ne-a vizat pașapoartele; de acolo trecând dincolo un amploiat austriac a venit pe capră cu noi până la vama cea mare cei zice ei Contumaz; cu maniere prea dulcișoare ne-a cercetat și ne-a scormonit pretutindeni. Dar ce să găsească de vămuit, căci noi nu luasem nimica cu noi; a oprit numai câteva exemplare din Mihnea-Vodă! Am lăsat acolo și șaua mea ca s'o iau, când mă voi întoarce. Tot cu caii din poștia românească am urmat drumul; în colo șoseaua e bună; am trecut pe lângă un turn vechiu și surpat ce e în malul Oltului și căruia îi zice Turnul Jidovilor; apoi mai înainte, tocmai acolo unde încetează munții cei înalți și valea se lărgește am dat

de Turnul Roşu, ce este într'adevăr un turn larg şi pătrat vopsit roşu, pe o înălţime şi împresurat cu ziduri vechi şi preînoite ce se scoboară până la şosea. Acolo din nou ne-a vizat paşaportul şi apoi am trecut. Drept în faţă pe o muche sunt ruinele Castelului numit Landskrone. Turnul Roşu şi acel castel domină într'astfel poziţia încât trecătoarea Oltului se poate lesne apăra din aceste puncturi. Idei mai puţin strategice te cuprind când, ieşind din satul românesc Boiţa, vezi acea cultură îngrijită, acei oameni bine îmbrăcaţi şi voioşi, toţi români ca şi la noi, dar mai harnici, mai deprinşi la muncă şi la bine, decât pe partea cealaltă a munţilor. Când treceam noi era tocmai la seceră şi era o adevărată plăcere a te uita cu ce silinţă şi cu ce veselie lucrau toţi, bărbaţii, femeile şi copii.

Poştia românească ne-a dus până în satul Tâlmaciu de unde am luat patru cai de poştie, cu un surugiu sau Postilion călare. Acest băiat era român dar mâna caii lui nemţeşte căci, deşi se îndemna bietul băiat gloabele alea mari, abia mişcau din loc. Se ridicase un vânt ce ne lua dela spate şi ne purta într'un nor de praf; soarele bătea foarte tare. Eu cam piroteam însă tot băgam de seamă la locurile acele bine cultivate şi semănate cu sate frumos zidite. Dela Tâlmaciu încolo am trecut prin Besteu, sat mare românesc, apoi prin Schellenberg, sat săsesc şi am sosit cam pe la 4 în Sibiu; am tras la Hotelul zur Ungarische Krone, în uliţa mare. Indată după sosire gândul nostru a fost la prânzit; ceea ce am şi făcut. Am trimis scrisoarea ce ne-o dase Trenk către cumnatul său d-nul Albrecht care îndată după prânzul nostru a şi venit la noi. L-am primit într'o odaie alăturі cu a noastră; el ne-a spus să mergem la Dumbrava (Iunge Wald) unde astăzi pentru sosirea Princesei Lichtenstein, soţia Prinţului Guvernator al Transilvaniei, se da o sărbătoare; aşa dar deşi luasem o lojă la *Arena* sau teatru de scânduri deschis, unde se juca « Tâlharii lui Schiller », ne-am urcat într'un fel de Poştalion fără coş al Hotelului şi ne-am dus la Dumbravă, la 20 de minute departe de oraş. Acolo erau rânduite mai multe ţeluri de tras la semn unde petreceau ofiţerii; apoi înserat într'o bătătură împrejmuită cu brazde de verdeaţă şi luminată cu băşici de hârtie, s'a făcut joc. Dintre toate nemţoaicele rău îmbrăcate şi disgraţioase se deosebea o romancă din Piteşti, frumoasa Doamna Dumba ce avea şi eleganţă la îmbrăcăminte şi graţie la joc. S'a tras şi ceva

fişicuri de artifice. Mie drept să spun puţin mi-a plăcut această petrecere; dar Saşa o privea cu plăcere. Aveam drept societate pe cumnatul şi pe cumnata lui Trenk. Pe la 10 am sosit acasă şi picam de somn, astfel încât abia puteam să mă desbrac.

Marţi la 12 Iulie, sculându-mă pe la 9 am mers prin piaţă ca să fac ceva târgueli trebuincioase; trăsura de cu seara o dasem la fierar să dreagă toate câte se slăbise la dânsa. Am vizitat dimineaţa şi biserica catolică care e pe piaţa mare şi care e un edificiu din veacul al XVII-lea fără de mare interes. Pe la 11 ceasuri am dejunat; a venit d-nul Albrecht şi cu dânsul pe la un ceas am mers la Muzeul Bruckental. Bruckental, dintr'o mare familie din Transilvania, care acuma nu mai are urmaş direct, a fost multă vreme guvernator al Transilvaniei; având o stare mare a strâns o bibliotecă însemnată de vreo 13.000 volume mai ales istorică; un cabinet de mineralogie şi de ornitologie mai cu seamă locale, ceva antichităţi romane, inscripţii, lutării şi fierării ce s'au putut aduna într'această ţară şi o galerie de tablouri ce este expusă în 15 odăi; adică 5 de şcoală italiană, 5 de şcoală olandeză şi 5 de şcoală germană. Printre Italieni se deosebesc mai ales câţiva Tiţiani şi o vergină de Murillo, în modul său cel materialist şi viu colorat. Mai însemnate încă sunt două portrete de Rembrandt şi mai cu seamă al unui Stegar în mărime naturală până la mijloc şi apoi portretele lui Jerard Dow scuturându-şi pipa, de Mieris, un cap de operă. Sunt încă şi multe copii bune printre care se deosebesc mai ales ale lui Martin, Meytens. Şcoala germană e bine reprezentată de mai toţi meşterii cei vechi, Albert Dürer, Kranach, Holbein şi apoi şi frumoase portrete mai moderne printre care mai cu seamă al Mariei Teresii de Meytens. Din nenorocire cât am fost la galeria de tablouri a tot plouat, astfel încât vremea fiind întunecoasă şi timpul scurt, am trecut cam repede.

Am prânzit nemţeşte de vreme şi am ieşit pe jos cu Saşa; pe piaţă am întâlnit pe Albrecht şi împreună am mers să vedem biserica luterană care a fost vechea catedrală catolică a oraşului, biserica dominicanilor ce la Reformaţia, s'a prefăcut în biserică protestantă. E o frumoasă clădire gotică, cu puţine ornamentaţii într'adevăr, dar prea măreaţă.

Sunt acum doi ani a prefăcut-o, astfel încât pe dinlăuntru e cu totul spoită nou; abia a mai lăsat armorii şi inscripţii pe

pereții de sus și un mare tablou din veacul al XV-lea alături cu altarul, iar pietrele mormântale cu care era pardosită biserica le-a scos și sunt într'o odae alături, unde s'a început a le așeza, de-a-rândul pe pereți. Cercetând, mi s'a spus că a lui Mihnea se află printre ele, dar cum să deosibești dintr'acea mulțime ce sunt culcate pe dos una peste alta. Mâine voi întârzia plecarea mea de aici ca să cercetez la curatorul bibliotecii Bruckental, predicatorul Neugeborn, despre acea piatră.

Dela biserică ne-am întors cu Albrecht acasă la noi. El o să plece mâine la Râul Vadului ca să se întâlnească cu Trenk. Pe la 7 am ieșit în trăsură, și am fost la Teatrul cel închis care cam seamănă cu cel vechiu din Bucuresci dela Momolo. Se juca o comedie: Un fiu pentru zece mii fiorini, ceva în felul celor 33.333 de franci. Pe la 10 am fost acasă și după ceai îndată m'am pus să scriu la Bucuresci și apoi m'am apucat de acest jurnal în care negreșit trebue să fie multe împrejurări uitate dar care însă m'a ținut deștept până la 2 ceasuri din noapte. La fiece ceas auz un trubaciu sunând pe uliță din trâmbiță și spunând ceasul; de altă parte în odaia de alături aud altă trâmbiță care e sforăitura nesuferitului meu lipcan. Atâta îi mai trebuia ca să-mi câștige cu totul inima!

Mult ași dori să fiu mâine seară în Cornet; dar nu-mi prea vine a crede, căci de voi fi ocupat dimineață cu mormântul lui Mihnea o să întârziem și abia să ajung seara în Câineni. Ce fel o să fac ca să sfârșesc încă patru județe într'o lună? Iată idea ce mă preocupă neîncetat. Așì dori cel puțin să sfârșesc și Vâlcea. O lucrare bine făcută asupra acestor două județe va face să mi se ierte lipsa celorlalte două.

Sibii, 12 Iulie 1860.

Miercuri 13 Iulie m'am sculat la 9 și îndată m'am dus la Predicatorul Luteran d-l Neugeborn pentru ca să cercetez despre piatra mormântală a lui Mihnea Vodă; nu l-am găsit acasă, dar un băețel al lui m'a mânat la locuința Parohului ce este o casă veche dela 1503, drept în fața ieșirii din biserica cea mare luterană. Neugeborn, era ocupat și mi-a dat întâlnire la 11 ceasuri la Biblioteca Bruckental. M'am întors dar acasă și am dejunat. Caii pentru plecare sosise; am spus să mai adaste. Trăsura o adusese Caretașul

dreasă, înălţată pe arcuri, în sfârşit ca nouă; dar orişicât de bine o dresese tot nu făcea meşteşugul lui câtă sumă mi-a luat adică şapte galbeni. M'am convins că în adevăr în toată Transilvania, unde oamenii trăesc cu puţin, este un jaf organizat împotriva boierilor de ţara Românească: Grosse boiar von Walachai, cum zic ei. Capelanul, birtaşul, Prăvălia şi cu care am avut aface, toţi m'au jefuit astfel încât ecscursia mea de trei zile abia în Sibii m'a costat mai bine de 40 galbeni, plătind numai la birt vreo 17 galbeni, şi cumpărând ceva mărunţişuri din târg.

Saşa a rămas acasă ca să sfârşească de a aşeza lucrurile, şi eu, la 11 ceasuri am fost la Biblioteca Bruckental, unde atunci venea şi Neugeborn. El mi-a spus că într'adevăr piatra lui Mihnea este printre cele grămădite în odaia de lângă Biserică, însă nu e cu putinţă de a o căuta; mi-a recomandat însă o carte asupra Bisericii din Sibiii, unde se găseşte descrierea tuturor obiectelor foste în biserică, ş'apoi mi-a făgăduit că îndată ce se vor aşeza pietrele, îmi va trămite un simile de acea piatră. După o convorbire destul de lungă asupra Sibiului celui vechiu şi asupra unor puncturi din istoria ţării, m'am întors acasă, am prânzit de vreme şi pe la 2 ceasuri fără un sfert am pornit din Sibiu, luând cu noi o ploscă cu vin de Völsau, 2 pâini lungi cu anason, un cughelupf şi un lentzentort spre a ne sluji pe drum de suvenir pentru acele multe mâncări şi cei mulţi păstrăvi ce le-am jertfit într'acel materialist oraş de Saşi. Un suvenir cu mult mai puţin plăcut mi-a lăsat căruţaşul nostru Sas ce-l tocmisem dela Hotel ca să ne ducă până la Tălmaciu. Un ceas şi jumătate am umblat cu dânsul şi n'a ieşit un minut din treapătul câinesc, decât ca să urce dealurile sau să scoboare văile cu cel mai nesimţitor pas. Trebue răbdare pentru noi Românii învăţaţi cu iuţeala Poştei noastre, mai ales când te vezi umblând la pas pe o şosea ca în palmă.

Sasul nostru era un uriaş cu ciobote, cu pantaloni şi cu o fermenuţă de postav albastru prost şi o pălărie lată şi pleoştită ce i se bătea de umeri când în ţăcăneală se lăsa greu pe cal. In sfârşit am ajuns la Tălmaciu; de acolo am luat un băeţoi sas cu patru cai ce merseră mai iute; trecurăm iar pe sub Landskrone, pe la Boiţa, apoi la Turnu-Roşu, unde am vorbit cu nişte ungureni ce veneau tocmai dela Călăraşi pe unde îşi ţin ei oile, trecându-le iarna până în Dobrogea. La Contumaz ne aştepta Trenk pe care-l însoţise cumnatu său cu sora lui şi cu 3 copii ai lui; am stat vreo

câtă-va vreme acolo și când am plecat începuse să plouă, apoi iarăși am mers înainte, luând și pe Trenk cu noi; am cumpărat dela niște babe un coș cu smeură, am trecut granița noastră și am trebuit în grabă să așezăm bagajele lăsate acolo, și vai de mine ce am pățit cu Costache, ca după obiceiu. In sfârșit am plecat să mergem pe malul drept al Oltului până la Cornet; dar era seară, astfel încât frumosul acelui drum unde se vedea Oltul strâns între două lanțuri de munți l-am pierdut, în mare parte, și am avut numai temerea și nevoia unui drum greu, pe vreme de noapte, când la vale, când la deal, pe pietre, pe stânci ce dau de-a-dreptul în Olt. Am trecut prin Călimănești și prin Sărăcinești și abia pe la 11 ceasuri am ajuns la Cornet, trecând prin satul Copăceni, care e vatra acelui schit.

Scris Sâmbătă seara la 16 Iulie, la Cozia și întrerupt; mâine dimineață voi urma.

Sașa îmi slujește de secretar spre a urma tot într'această seară sub dictarea mea. La Cornet ne-a primit îngrijitorul de acolo, Popa Constantin Ionescu din București, care trăiește în mica Mânăstire cu doi feciori și o fată a lui.

Cornescu, în treacăt îi povestise despre venirea noastră; astfel că ne cam aștepta. Sașa, ori de frică ce-i fusese noaptea pe drum ori de sdruncinătură, s'a simțit cam rău și se culcă îndată; am pus de am făcut un ceaiu, din care am băut toți deși era dulce ca siropu. Trenk s'a culcat într'o odaie alături cu noi, și care răspundea prin stâlpii sobei cu a noastră. Nici el, nici noi n'am putut odihni bine, căci aici într'adevăr era Babilonul insectelor; unde puneai mâna erai sigur să prinzi un vrăjmaș al sângelui tău! Dar trecu și noaptea asta, cum trec toate pe lume, și bune și rele.

A doua zi Joi la 14 Iulie m'am deșteptat dis de dimineață. Bietul Trenk prigonit de dușmani fugise pe munți ca să-și caute scăparea, sau mai bine ca să caute un loc de unde să desemneze acea pitorească Mânăstire. Iar eu m'am culcat iarăși și abia târziu am ieșit din casa preînoită a popii ca să văd Mânăstirea Banului Mareș ot Băjești. Se vede că el o zidise pe când nu era așa om mare și contribuia la zidire și popa din satul Băjesci. Dar la urmă, când ca Ban al Craiovei și Caimacan al țării, fugea de urgia lui Grigorașcu V. V. Ghica, și de răsbunările boierilor Olteni, aci își găsi el scăparea. Dela dânsul a mai rămas zidul împrejmuirii

ce l-au găurit Ruşii la 1849 ca să aşeze tunurile lor şi să se apere acolo de o incursie a rebelilor Unguri, a rămas ruinele băscilor şi bolţilor unde e acum grajdu, a rămas mica biserică, în care s'a zugrăvit, la locul ctitorilor, un călugăr de mai de ună zi, a rămas în sfârşit pisania de piatră ce m'a făcut să ştiu că Banul Mareş era ot Băjesci. Ce scădere în neamurile mari ale ţării! Nu e asta dovadă că la noi întotdeauna nobleţa a fost personală? Biserica s'a pardosit cu scânduri şi lespezile vechi sunt aruncate pe afară; ca treaptă a Bisericii e o piatră mormântală ce fusese drept sub pantocratorul; literile după dânsa s'au şters, dar pe cât am putut înţelege după tăierea pietrii, după calitatea ei, bănuesc să nu fie a Banului. Două semne O. V. ce se văd pe linia din urmă, mă fac a gândi la leatul 1808.

Preotul Constantin şi familia lui se silea a ne primi bine şi cu toate că el îmi declară în multe rânduri că a fost persecutat sub guvernele trecute, fiind om dela 48, tot însă se vede ciocoinicia popilor din Bucureşti.

Gândesc că e pus acolo de Vodă Ghica, căci nu ştiu cum schitul Cornet este închinat la Pantelimon care îi este posterior. Trebue şi asta să fie vreo minune de ale lui Scarlat Vodă Ghica, ca la Berislăvesci. La Cornet pomelnic vechiu nu este, dar este cu îndestulare ciorbă de pui, mâncare de pui, friptură de pui, ca în deobşte la Mânăstiri. După ce ospătarăm cu aceste delicateţe, tot cu caii de poştie dela Câineni, am pornit pe la 2 către Cozia.

Drumul dela Cornet la Cozia e cât se poate de pitoresc, dar şi pietros, el merge pe malul stâng al Oltului, când pe lângă apă, când mai sus pe coastă. De amândouă părţile sunt munţi înalţi şi păduri; priveliştea se schimbă pe tot minutul, spre a arăta poziţii mai frumoase şi mai măreţe. La distanţă de o jumătate de ceas din Cornet se varsă râul Lotrului în Olt. Cătâţimea apelor sale e destul de însemnată. Podul pe Lotru care, prin luarea lui de ape întrerupsese cu totul comunicaţia pe această parte a Oltului, s'a dres şi este acum nou şi bun.

Dela pod am luat cu noi mai mulţi plutari ce aduc bilele de brad ce vin dela munte pe Lotru şi le duc pe plute până la Călimăneşti pe Olt. Pe dânşii i-am cercetat despre satele de pe Lotru; sunt cu totul vreo patru din care Malaia şi Voineasca; cele din urmă sunt mai însemnate; carul abia merge până în Malaia; iar de acolo înainte abia poţi merge călare prin matca Lotrului

şi peste văi până în Voineasa, îţi trebueşte ca la o zi să faci această călătorie. Pe acolo toţi sătenii sunt moşneni, dar nu cunosc lucrul agriculturii ci se hrănesc mai mult cu vitele şi cu tăierea brazilor de prin păduri; cei cari n'au ieşit din satele lor, nu ştiu nici cum e făcut carul. Pichetaşii noştri strejuesc iarna într'aceste sate; iar vara merg la Pichetele dela hotar care sunt pe munţi înainte, cale, poate, încă de o zi.

Ajutată şi susţinută de oamenii cu cari avusesem această conversaţie, trăsura noastră începuse a trece cârligele; iar noi umblam în urma ei pe jos; astfel ne-am putut bucura de frumuseţea acelor sălbatice locuri unde drumul merge pe o stâncă, scobită şi cioplită de valuri de veacuri, chiar pe alături cu matca. Acel loc ce-i zice Oltul, e acolo strâns între munţi, astfel încât fierbe de bolovanii ascunşi sub apă. Acel loc ce-i zice Cârligele, pe cât e de primejdios acum, când drumul e plin de bolovani şi de surpături de piatră, atât e de măreţ la privire. Trenk a luat o schiţă dela un punct unde era un clocot de apă şi mi-a făgăduit să facă o aquarelă. Aceste cârlige ţin poate 20 de minute şi apoi cam urci la deal şi acolo găseşti şoseaua ce o clădeşte de vreo trei patru ani nişte Italieni. Negreşit, că după cârlige eşti încântat a găsi o şosea, dar însă sub multe altele mai bună decât cea de acolo; adevărat că asperităţile sunt mari; trebue împuşcate picere întregi de munţi, îmi spuneau chiar că dela un loc unde e tăiat muntele dela mare înălţime ar fi căzut, pe când lucrau, doi oameni şi s'ar fi omorît până jos. Toate astea aşa sunt, dar însă tot s'ar fi putut face şoseaua ceva mai largă, s'ar fi putut aşterne mai lin, şi s'ar fi putut face perete cu pălimar, atât despre partea muntelui, de unde se surpă mereu pietre, cât şi despre Olt, unde eşti în veci în primejdie de a te prăvăli. Dar or şi cum cu şoseaua merserăm mai iute şi ajunserăm la Cozia pe la cinci. Acolo erau mulţi mosafiri cari neîncetat vin dela Călimăneşti, unde e adunată la băi o mulţime de lume.

Părintele Ipolit, bătrânul şi respectabilul Egumen, ne ieşi înainte, primindu-ne cu bucurie. Cunoştinţa noastră era făcută de acum trei ani şi în lungile conversaţii ce am avut şi în rândul acesta cu dânsul, mi-a povestit cum, fiind el încă prea tânăr călugăraş la Căldăruşani ar fi făcut un parastas la Icoana pentru moşul meu şi ar fi prânzit la unchiul meu Răducanu, în casele noastre dela Icoana. Aceasta ar fi fost pe la 1816, căci bătrânul e acum de 65 ani.

Economul, numit iar Ipolit e un tânăr Rus, care deşi tânăr, are ceva din acel aer falnic al clerului rusesc. El ne dete două odăi în partea stângă a bisericii, tot acelea ce le avusesem şi în rândul celălalt.

Noi dormirăm în cea din fund, Trenk în cealaltă, am prânzit în sala cu obloane ce dă în partea Oltului. Această zi până înserat s'a petrecut fără lucrări, seara am stat mult de vorbă cu Egumenul pe un pridvoraş dinaintea uşii noastre, care pridvor n'avea alt defect decât de a fi prea tare, fiind învelit numai cu o rogojină. Odihna noaptea ne-a fost mai bună decât la Cornet; numai atât că cu şederea noastră s'au adunat muştele în odaie şi ne supărau mult dimineaţa; de aceea şi făceam adesea vânători de muşte cu acel instrumet turcesc de piele ce-i ziceam noi pleaşca şi care e luat dela Cornescu. Am pus încă şi hârtie de muşte în odaie.

Vineri, la 15 Iulie, ne-am ocupat cu lucrări la Cozia. Trenk, de dimineaţă a plecat ca să ia o vedere generală a Coziei de sus de pe munţii dimpotrivă; mai târziu a luat şi alta parţială de pe malul Oltului în sus de mănăstire. Eu am luat pisăniile; însemnarea portretelor, am văzut argintăria ce o păstrează părintele Egumenul, împreună cu un aer foarte vechiu şi prea bine păstrat de care am luat însemnare; am ales apoi şi cărţi, cele mai interesante din bibliotecă şi ni le-au adus în odăile noastre. Apoi seara nu m'am prea simţit bine şi ne-am culcat de vreme.

Sâmbătă 16 Iulie. Vream să mergem dimineaţa la Turnu şi apoi să plecăm ca să dormim seara la Ostrov, dar mai înainte de a pleca am vrut să văd odăjdiile. Sunt haine preoţeşti la Cozia, frumoase şi de mare preţ, dar cele mai multe sunt date de Nectarie care din egumen la Cozia, s'a făcut Episcop la Râmnic pe la începutul acestui veac. Dar la un loc cu odăjdiile am găsit frumosul Epitaf cusut cu fir, ce este chiar dela leatul... şi pare despuiat de mărgăritarele şi de pietrele scumpe ce erau pe dânsul; trecut prin mâna Turcilor, ce făcuseră dintr'însul harşa de călărie, s'a întors în sfârşit şi este şi acum în Mănăstirea Cozia. Trenk a luat un desemn exact de acest scump obiect şi în vremea aceea eu am făcut însemnarea cărţilor ce alesesem. Apoi pe la 3, când sfârşi el lucrarea, am trecut Oltul, ne-am pus călare, şi am apucat în susul apei spre schitul Turnu. Drumul e mai întâi pe o livadă, unde făcea căpiţe de fân stareţul dela Turnu; a venit şi el călare

după noi. Apoi ocolești un picior de munte ce dă de-a-dreptul în Olt; la un loc drumul e despicat în stâncă, astfel încât rămâne de partea Oltului o piatră cu suprafața mai plană, d'asupra, pe care te poți urca pe niște trepte făcute din vremi de amândouă părțile. Acea piatră se chiamă « Masa lui Traian ». La întoarcerea noastră dela Turnu, Trenk a desemnat acea localitate; acolo, pe muche, am cules o iarbă târîtoare ce avea un miros delicat de lămâiță. Urmăm cam urcând prin pădure și prin desișul pomilor zăririm bisericuța fără turn a schitului, cu toată fațada zugrăvită și cu învelișul de șindrilă. Partea ce mână la odăi și la biserică, are în dreapta o râpă în care curge murmurând o apă limpede și rece; de-a stânga e muntele cu pomi bătrâni și încrucișați; în față, o cruce de fiecare parte; piciorul calcă pe masa de piatră. Schitul n'are nimic interesant; e așezat pe un mic spațiu pietros. In spate sunt alte terase de piatră cu ceva pomi și mai sus pe munte, e o chilie veche scobită în piatră; alta e mai nouă făcută de mai mulți boierinași din București și din Ploești. Intr'însa locuește un călugăr bătrân ce e mai mult mort; s'a dus să-mi aducă lumânare ca să cetesc numele acelor ce au făcut chilia; a adus un tăciune, dar când a suflat pe dânsul am socotit că o să-i iasă sufletul. Alt călugăr a aprins lumânarea.

Dela Turnu ne-am înapoiat fără împiedecare, am mâncat la Cozia, eu mi-am urmat și am sfârșit lucrarea cu cărțile și cu pomelnicul și apoi am început a scrie dintr'acest jurnal, dar l-am întrerupt; Sașa l-a urmat puțin sub dicteaua mea; dar a încetat și dânsa și ne-am culcat.

Duminecă 17 Iulie. Dimineața s'a petrecut în așezare pentru plecare. Sașa făcuse jumătate treabă pe când noi eram la Turnu, căci dânsa neputând merge călare, rămăsese la Cozia. Am dejunat, ne-am luat ziua bună dela Egumenul și însoțiți de Ecnomul călare și de câțiva oameni, cu patru cai dela mănăstire, am mers la Ostrov. Depărtarea e de un sfert de ceas, dar fiindcă eu mă opream la fieșice sfert de ceas, de ceteam pisania, am ajuns pe la 11 ceasuri la Ostrov. Noi am trecut Oltețul cu luntrea. Trăsura a trecut prin apă. La schit ne-a primit maica starița Maximilia, sora Brătienilor. Casa e prea modestă dar bine dereticată; tot ocolul ostrovului, deși sărac și ferit cu silință de ruinarea vremii, are un ce plăcut. Ne grăbeam a trece dincolo la Jiblea spre a merge la Stănișoara. Am lăsat pe Sașa cu maica Brătianca, am

trecut Oltul, acolo ne așteptau doi cai și aproape ne-a ieșit înainte arendașul Jiblei, ce e o moșie a Coziei, cu un băiat. Câteși patru am plecat pe la 12½ spre Stănișoara; mai întâi urcând dealul sub care curge râul Satului am ajuns la metochul Stănișoarei, unde au câteva chilii locuite de vreo patru călugări. Unul, cu totul orb, ședea pe prag cu capul pe mână! Acolo e o mică bisericăță și sopra cu carele și căruțele Stănișorenilor. Ne urmarăm, drumul la deal prin suhaturi ce le au călugării și sătenii de islaz prin păduri și pe pietre; pe cici și pe colea se vedea și câte un ocol îngrădit de porumb sau de grâu. Am umblat trei ceasuri până la Stănișoara, scoborînd de două ori până la niște pâraie ce curg la vale în jos spre Olt, și urcăm apoi iar cu totul trei coaste însemnate când ajungi pe un munte în fața locului unde e schitul, acolo unde pe un pietroiu de formă ciupercată s'a pus acum din nou o cruce și o icoană, ai în față o vale adâncă cu fagi și cu pini; iar dincolo, o coastă verde din care se înalță drepte stâncile cu creste colțurate ale muntelui Coziei. Scoborîm dar în vale, apoi iar la deal, unde au călugării coșare și stână, apoi iar într'o vâlcea, chiar sub poalele piscurilor e mănăstirea pitită între pomi.

Am intrat la Stareţul, pe care-l văzusem la Cozia și Trenk abia și-a găsit după deal un loc de unde să se vadă mănăstirea, atât de des era frunzișul. Istoricul Stănișoarei e scris pe pisania din fața bisericii; chiliile sunt, cele mai multe, preînnoite. Bisericuța e și ea zugrăvită de curând. Călugării sunt vre-o 40, din cari cei mai mulți nu ies din mănăstire; la piatra cu cruce e hotarul până unde pot merge muierile, mai încolo nu au voie a trece. Imprejurul mănăstirii călugării au ceva legume semănate și locul nu e așa sterp; apoi mai la vale au și ceva bucate și mai ales suhaturi unde-și pasc vara frumoasele lor vite de sămânță din Ardeal. Vara le țin mai în sus la munte. Ei le vând pe la bâlciuri, la Râureni, la Câmpul Mare și în alte locuri mai apropiate. Stareţul ce are casa lui foarte curată, ne dete un prânz prea gustos, un cașcaval făcut la Pitești, o smântână de minune, pui gătiți bine și vișine. Am mâncat sănătos, gândindu-ne la mustrările ce o să încercăm seara dela maica Brătianca. Cât mâncarăm am plecat pe jos ca să vedem peștera unde sunt oasele pustnicului. Alături cu mănăstirea, cam în fața ei, dar dincolo de pârâul ce curge alături, e un pisc, care din partea cea despre Olt e surpat; cu mare anevoință am ocolit acel pisc, cu primejdia de a cădea

în prăpastie, dar am ajuns la locul unde, în surpătură era o mică gaură, astupată cu pietre. Stareţul ce ne însoţea a scos pietrele şi am văzut înlăntru oase.

Se vede că peştera fusese mai mare, dar bolovanii rostogoliţi de pe munte au mai astupat-o. Stareţul ne spuse că pe când era tânăr, era la Stănişoara un călugăr ca de 90 ani, ce zicea că-şi aduce aminte că fiind el băiat şi viind să pască vitele pe aceşti munţi pe când schitul era pustiu şi biserica dărâmată, trăia pe aci un om gol şi păros, care fugea cât vedea alţi oameni, şi-i ziceau *Sălbatecu*; de aceea se chiamă şi acum acel munte într'ast fel. Oasele acestea trebue să fie ale Sălbatecului, căci un călugăr le-a luat şi le-a dus la mănăstire, iar noaptea i s'a arătat Sălbatecul şi a cerut să i le înapoieze, în peşteră la loc, precum a şi făcut; numai căpăţâna lipseşte şi aceea un călugăr prea curios, ce fusese la Stănişoara, cu multă rugăciune către vechiul sălbatec, a dobândit prin vis dela dânsul voia ca să-i ia căpăţâna, şi a dus-o departe în Moldova, la ţara lui. Astea mi le-a povestit stareţul, apoi am cules ceva ederă dela gura peşterii şi am urmat drumul printr'un loc, unde stânca scobită formează un adăpost, acolo vin noaptea ciobanii cu caprele. Urcând iar puţin am ieşit în faţa schitului, unde ne-am găsit caii. Eram groaznic ostenit şi asudat după această excursie şi-mi era teamă de aceea ce am pătimit în urma cetăţii lui Ţepeş, dar Dumnezeu m'a ferit; am plecat înapoi, luând, ca la mergere, dulceaţă şi apă de la izvoare, dar nu ne-am mai întors pe la Metoch ci pe muchea alăturată cu Oltul, de unde am zărit şi bolniţa Coziei. In partea cealaltă priveliştea era minunată. Valea Oltului cu a Coischi se vedeau în panoramă; în stânga Oltului Jiblea cu apele-i răspândite pe mii de costişe, în dreapta Călimăneşti rezemaţi de dealuri şi furnicând de oameni; la mijloc ostrovul cu ulmii stufoşi şi cu pajiştea-i verde pe care se vedeau bisericuţa şi chiliile. Trenk era prea obosit ca să facă acest desen ce într'adevăr cerea prea multă vreme. A rămas ca a doua zi să ia o vedere în sbor de pasăre a ostrovului. Am trimis caii în sat şi ne-am scoborît până la mal pe jos. Acolo am aşteptat foarte mult până să vie podarul, dar a venit şi am trecut. Două ţărance frumoase şi bine îmbrăcate treceau cu noi şi mereu îşi făceau cruce de frică. Sosind la Ostrov ne aştepta masa minunată; deşi nu-mi era foame însă am mai

mâncat odată. Starița mi-a arătat hrisoavele schitului și o icoană veche și interesantă pe care Trenk o s'o copieze.

Ne-am culcat într'o bună odaie și întı'un pat prea bun, am dormit de minune.

Luni 18 Iulie e astăzi. M'am sculat la 7 ceasuri și ploua, dar vremea s'a îndreptat. Sașa doarme încă. Trenk s'a dus să ia vederea Ostrovului după deal, eu am scris acest jurnal și acum o să ne gătim să plecăm iar călare la un vechiu schit numit Frăsineiul, ce-l prenoiește Episcopul Climent dela Râmnic, cu gând, se zice, de-a se trage acolo. Acest schit e pe valea Călimăneștilor.

Ostrov, 18 Iulie 1860, 10 ceasuri.

Luni, la 18 Iulie dimineața, pe când sfârșeam de a scrie jurnalul, a venit și Trenk, care după deal luase vederea în sbor de pasăre, a Ostrovului. După aceea am dejunat și apoi, încălecând pe doi cai ce ni-i trimesese arendașul din Călimănești și din Jiblea, și însoțiți de un unchiaș care purta ghiozdanul lui Trenk, un săculeț al meu, borcanul de șerbet de trandafir, ce s'a transformat acum în marmură roză și în sfârșit un pahar de apă. Chiar dela început am băgat de seamă că călușelul meu vânăt de păr nu prea era astâmpărat. Am trecut pe la 12 ceasuri Oltețul călare și în sat la Călimănești ne-am dus la subcârmuitor ca să-i cerem un dorobanț, căci voind a merge într'un loc sălbatec pe Frăsineiul și unde nimeni din noi nu știa drumul, am socotit că va fi bine să avem și un reprezentant al autorității armate cu noi. Am plecat înainte Trenk, moșul și eu prin valea apei Călimănești, apoi am luat o vâlcea pe dreapta și ajungând la fundul ei am început să urcăm coasta ce era înaltă dar prelungă. Pe drumul nostru cele mai multe garduri erau acoperite cu hamei ce se pierde ca o buruiană la sătenii români. Ajungând în deal vederea noastră s'a lăsat pe valea Muiereaschei pe care sta răspândit satul ce poartă acest nume. Apa acestei văi se varsă în cea numită Gura-Văii, care se împreună cu alta la satul Bogdănești în sus de Râmnic. Dorobanțul ce rămăsese în urma mea ne-a ajuns, scoborînd valea cea repede a Muiereaschei. Tocmai jos am trecut pe la casa unui sătean numit Radu, care învârtește negoț și are de toate în casă la dânsul. Radu ne-a îndreptat să ținem drumul la deal, pe apă în sus, până la mănăstire. Am umblat câtva tot străbătând apa prin valea cea largă a satului, apoi, apucând pe

coastă la stânga am suit drumul la deal și deodată la un cot al drumului ne-am pomenit într'un loc cu totul sălbatec. In loc de casele, de semănăturile, de livezile de pomi roditori, dintre care ieșeam, ochii noștri vedeau în stânga o prăpastie grozavă, iar prin frunzișul îndesat al fagilor și al aninilor se auzea urlând jos apa. Pe malul celălalt asemenea păduri pe deal. Pe acel drum alăturat cu prăpastia eu nu puteam să mân vânătul mai la larg ci mergea tot pe muche. De aceea și eu am scos picioarele din scară și m'am lăsat binișor jos. Calul s'a cam speriat dar din norocire nu mi s'a întâmplat nimic. Am schimbat șeaua mea englezească pe calul dorobanțului și acesta a început să joace pe vânătul în desghinuri. Când ne-am scoborît după acea înălțime prăpăstioasă totul era și mai încântător. Muiereasca curgea pe o matcă de pietre, formând cascade cu mii de forme grațioase, stânci acoperite cu mușchiu, vechi tulpine de copaci dau acestei matce înguste un caracter cu totul romanesc. Vream să stăm ca să le deseneze Trenk, dar am hotărît ca aceasta să fie la întoarcere. Drumul a mers tot așa poate un ceas și felicitam pe Episcopul de Râmnic, care știuse să-și aleagă așa loc frumos spre a-și face o mănăstire, unde se zice că vrea să se retragă, dându-și demisia din Episcopie și impunând acelei noui mănăstiri strașnice reguli ca la Stănișoara. Dar iluziile noastre asupra bunului gust al P. S. sale se spulberară când, ajungând la o morișcă, lăsarăm matca râului și apucând tot la deal în stânga pe o coastă mai mult cu iarbă decât cu pădure, văzurăm mănăstirea ce se zidește acum de P. S. S. Clopotnița după poartă zugrăvită « Chamois », un rând de chilii și vreo două căscioare pentru locuința sa sunt gata; iar biserica începută de astă primăvară și lucrată de niște simplii Bulgari e ridicată de roșu până la turn.

Biserica o să fie mare, dar toate aceste clădiri sunt făcute fără niciun gust; locul ales pentru dânsele e cu totul monoton. Ce contrast cu localitățile străbătute mai odinioară! Se vede că P. S. S. e de părerea dorobanțului nostru care când îi spuneam că e frumos pe unde erau pietre și cascade, el îmi răspundea « Ba nu cucoane, urîte locuri pe aici! Frumos e la noi la Hurez, că parcă e în târg! » Ciudate idei despre estetică! Ce este frumosul? Pentru unii apele ce murmură printre stânci; pentru alții zugrăvelile împestrițate și clădirile disgrațioase ale lui Chrisante!

La Frăsinei, Egumenul pus de Episcopul ca să prezideze lucrarea, dormea; abia se deşteptă; era un Bulgăraş, mai mult tânăr, dela Cernica. Cu dânsul am mers mai la vale ca să văd vechea biserică unde fusese schitul Frăsineiul mai înainte, făcut în veacul trecut de nişte neguţători ce-i dase şi un petecuţ de moşie, înglobat în proprietăţile Episcopiei. La urmă schitul se părăsise şi tocmai pe la 1845 un călugăr, iar dela Cernica, a reparat bisericuţa cu ce parale avea el şi s'a aşezat în două proaste căscioare alături, cu doi ai săi ucenici. Peste tindă a scris o lungă pisanie, în care făcea lauda Prinţului Bibescu, numindu-l preînnoitorul mănăstirilor domneşti. Pisania este dela 10 Iunie 1848. Se vede că urările călugărilor din Frăsinei n'au fost ugurlii Domnului.

Se făcuse 4 ½ ceasuri şi începuse a ploua. Insă tot am plecat pe o ploaie groaznică. Am oprit în două locuri ca să ia Trenk desenuri şi nu mică a fost mirarea monahului şi dorobanţilor, văzând că luam pietrele după drumuri în scris. Când am ieşit la Muiereasca, ploaia încetase; am urcat iară în deal şi după ce ne-am scoborît la vale spre Călimăneşti, am pornit pe dorobanţul cu o scrisoare către Egumenul dela Cozia, prin care-l rugam să ne trimită a doua zi dimineaţa sfita cea făcută din haina lui Mircea, la Ostrov, căci nu mai puteam găsi desenul ce făcuse Trenk după acea stofă. Noi am urmat calea mai încet, am mâncat ceva prune pe jumătate coapte pe drum; era încă lumină când trecurăm prin Călimăneşti, admiraţi ca Don Quişot de toată populaţia orăşenească ce se îmbulzeşte prin casele ţărăneşti ca să ia băi. Aşezământul acesta n'are nimic plăcut şi trebue cuiva curaj ca să-şi caute sănătatea jertfind orice comoditate a vieţii. Aşezământul de băi e în nişte şandramale unde se aduce apa cea minerală ce e cam căldicică, prin şipote. Pentru petrecere, sunt în Călimăneşti lăutari ce-i auzeam în toate serile din Ostrov; apoi erau şi nişte comedianţi ce-şi făceau jocurile într'o ogradă încinsă cu pânze albe. Sătenii se urcau cu grămada pe pruni ca să vază şi ei minunile Nemţilor. Seara, comedia se sfârşea prin câteva fişicuri de artificii, care aduceau o mirare nespusă în toate localităţile.

Ne întoarserăm dar acasă la maica Brătianca, ce ne aştepta cu prânzul. D-sa nu mânca cu noi, dar noi mâncam şi pentru d-sa. Când aude cineva că Ostrovul e închisoare de femei vinovate, ar socoti că o să auză pe acolo lăutari, că o să vază figuri sălbatece,

că o să trăiască într'o atmosferă de pușcărie! Dar de loc. Vinovatele sunt cele mai multe sătence, trăind slobode prin Ostrov. Abia e o strajă cu câțiva dorobanți. Toate slujnicele ce slujesc pe maica sunt dintr'acele vinovate și fără de a fi pățit nimic am fost slujiți patru, cinci zile de o femeie ce omorîse o rivală de amor, de o fată ce-și ucisese copilul și de o femeie ce furase 9.000 de galbeni dela un Episcop.

Seara aerul Ostrovului e răcoros dar foarte plăcut. Acea pajiște verde, acei vechi ulmi, murmurul apei împrejur și razele lunei peste astea toate dau un aer încântător acelei modeste rezidențe. E un loc bine ales pentru culpabili, căci natura chiar pare că te moralizează într'acel loc. Păcat că nu se ia măsuri, căci Oltul mănâncă neîncetat Ostrovul despre partea Râmnicului; s'a făcut despre Jiblea un mal de pietriș și apa repede bate tocmai în colțul insulei; ar trebui cu un canal să se strice acel mal de pietriș.

Marți la 19 Iulie. M'am sculat bolnav. Era vorba să plec numai eu și cu Trenk la Râmnic ca de acolo să mergem să vedem Goranul și Fedeleșoiu dar a vrut și Sașa să meargă; așa dar după dejun, într'adevăr cam târziu pe la unu și jum. am plecat cu șase cai de sat ce veniseră de dimineață din Călimănești. Am trecut Oltețul cu luntrea și apoi încet, încet, am urmat pe malul drept al Oltului calea spre Râmnic. Dela Ostrov în jos lunca Oltului se tot lărgește. Caii noștrii nu prea erau vestiți; la dealuri trăgeau foarte greu, în sfârșit dincolo de Gura Văii pe la Bujoreni, unde am văzut acel turn ce-mi dase acum trei ani, idea despre chindia lui Socol. Doi din cai au stat și ne-am urmat încetinel calea cu patru cai, trecând pe sub cetățuie. Am tras la Căpitanul de Poștie din Râmnic care este și hangiu. Sașa și Trenk au mers cu trăsura la Ceair ca să pue caii de poștie și eu m'am dus la Administratorul un domn Golescu, care m'a înștiințat despre noul Minister. Apoi însoțit de Căpitanul de Poștie am străbătut printre porumbi vestitul Troian unde erau adunați la 1848 pandurii lui Magheru, și am ajuns la Poștie.

Caii erau gata, podul tras; așa dar am trecut Oltul pe pod umblător și am mers dincolo de Gorău.

Deși e Metoch al Mitropoliei aci am găsit un sat, cu bisericuță, iar de sat și o casă arendășească în care șade Egumenul Părintele Nicanor ce ține și moșia cu arendă; părintele era dus la Cetățuia.

Nu știu de o fi așa, dar Preotul îngrijitor dela Fedeleșoiu mi-a spus că acel metoch n'are așezământ titoricesc, ci e numai improvizat de Mitropolit ca să dea slujbe unor călugări fără treabă. De acolo am urmat în susul Oltului drumul până la Fedeleșoiu. Aci ca în toate mănăstirile Pantelimonului se vede oareșcare îngrijire: Imprejmuirea de zid, case bune pentru nastavnic, biserica cantală și preot mirean în loc de Egumen. Aci era Popa Alecu dela Sf. Sava. Fedeleșoiul are poziție destul de frumoasă, vederea i se întinde până la Râmnic care dintr'un fel de balcon al mănăstirii se vede ca într'o panoramă. Fedeleșoiu e început de Gr. Vodă Ghica în a doua sa domnie și sfârșit de Mitropolitul Warlam sub Const. Vodă Brâncoveanu. E dar o mănăstire cu totul Ghiculească. Veniturile ei sunt destul de însemnate. Popa a vrut neapărat să ne arate grădina și bolta lui de viță. Am vorbit mult politică și am pornit să ne întoarcem la Ostrov. Nu departe de Fedeleșoiu ne-a apucat o ploaie groasnică ce ne ascunse cu totul munții din fața noastră; dar apoi norii se traseră și priveliștea deveni minunată, căci se vedea gradate șirul munților Coziei și dedesubt vălcelele Jiblei și Călimăneștilor; am trecut Coisca la gura ei, am trecut prin Jiblea și ajungând la Olt, am trecut noi cu luntrea și trăsura cu podul în Ostrov. După prânzul de seară, la care a asistat Pleșoianu, sub-administratorul din Șuici, un Apostolescu, judecător în Pitești, și alți doi domni, ce s'au întors pe o ploaie groaznică la Jiblea, ne-am culcat ca de obiceiu.

A doua zi Miercuri 20 Iulie, am petrecut toată ziua în Ostrov. Trenk a desemnat una și cea mai frumoasă din acele vechi icoane ce reprezintă familia lui Neagoe Voevod, închinându-se la deosebiți sfinți. Ce de idei mâhnicioase îți inspiră acea icoană, pe care se vede sfânta familie înmormântând pe Christos, iar dinaintea Ei jalnica Doamna Despina, închinându-i pe fiul ei Theodosie Voevod mort. O mână a mumii ține mâinile copilului ei; pe cealaltă e rezimat capul lui. Asemenea ține și Maica Precista pe Domnul Christos. Tot în acea zi, eu am luat note despre Ostrov. Se vede că aici a fost o veche Cetate romană (Arțidava), pe ruinele ei Neagoe Vodă și apoi jalnica lui familie au clădit un schituleț, cel mai vechiu, de maici, din țara noastră. Acest domnesc schit a avut și scumpe odoare, dar se zice că la o răsmiriță, o stariță de demult le-ar fi pus într'un cazan și le-a ascuns în partea despre Cozia a Ostrovului.

Până acum nu s'au putut găsi, Maica Macsimilia Brătianca, trimisă la 6 ani la călugărie de o mumă crudă, și făcută stariță la Văleni şi la Ostrov, încă foarte tânără, prin favoarea Episcopului Ilarian, îngrijește acum de acest mic schituleț, care posedă și vreo trei moșioare pentrucă are sineturi dela Mathei Basarab.

Era Miercuri și maica a postit, prin urmare iar n'a prânzit cu noi. Către seară a venit nevasta Pleșoianului ce este vară cu maica; nu știu cum s'a întâmplat de Sașa n'a vorbit cu dânsa; ceea ce se vede că a ofensat mult pe Maica Starița. N'a spus nimic în acea seară dar a doua zi.

Joi 21 Iulie 1860. Socoteam să mergem Trenk şi eu la Râmnic ca de acolo să facem excursii călări pe la Arhanghelu, Sărăcineşti, Comanca, Ezerul, Jghiabul și Pătrunsa, lăsând pe Sașa în Ostrov până la întoarcerea noastră, dar încă de dimineață lipcanul nostru Costache ne-a spus că Maica e supărată, că a spus de cu seară să-i vie caii ca să meargă la o moșie unde s'ar fi întâmplat bătae și că rufele noastre sunt gata. Am schimbat dar toate planurile noastre, am ambalat toate pentru o plecare definitivă. Maica Brătianca n'a cerut deloc a ne opri și mi-a spus și dânsa împrejurarea bătăii. Poate că se și ostenise cu noi, căci vizita ținea cam mult. Am dat bune bacșișuri la slugile sale și aveam de gând să trimitem și Maicii un dar dela București spre mulțumire de buna sa primire, de care nu avusesem a ne plânge. Am mâncat de dimineață, ne-am luat ziua bună și la 12 ceasuri am plecat la Râmnic. De cu seară venise 8 cai de poștie ce-i poruncisem cu două zile înainte. I-am ținut noaptea la Jiblea, la logofătul satului ce e chiar acela ce la Divanul Ad-hoc a fost deputat din județul Argeșul; un om deștept, care și el cu treburile țării, au rămas cam încurcat de doi ani de zile încoace, de când e vorba să se descurce. Dela ceairul Poștiei Trenk a desemnat grozavul Goran; apoi am mers în oraș la ceairul poștii unde am găsit pe Cornescu și pe Costică Manu.

Ei veneau dela Golești unde petrecuseră de minune, făcând și excursii la Câmpulung, la Dâmbovicioara și la Cetatea lui Țepeș și mii de nebunii. Azi ei se duc la Ostrov și a doua zi aveau de gând să plece la mănăstirile de sub munți.

Iar noi am plecat spre Slatina ca să scrim sau să avem cu telegraful știri dela București.

Am trecut dar Râmnicul și lăsând în dreapta Schitul Inotești, am străbătut Câmpul Troianului, apoi am trecut pe dinaintea Metochului Horezului făcut de Chrisant, pe urmă pe la Râureni unde sunt șandramalele așezate pentru bâlciul ce se face la Septemvrie. Cea dintâi poștie e Slavitești, moșia a Lahovăreștilor; până să ajungi acolo treci apele Ocna, Govora și Bistrița, apoi de acolo o șosea cu pod te duce pe malurile Luncăvățului. Unde se sfârșește șoseaua; lăcustele prăpădiseră porumbul, dar mai înainte nu era stricat. De pe la Fișcălia unde e jumătate poștie începu dealurile cu vii. A doua poștie e Zevedenii unde s'a petrecut crâncena bătălie a Turcilor cu Grecii la 1821. De aci încolo lunca Oltului e foarte largă. Viile se țin cu puține întreruperi pe dealuri. Caii ce se aduseseră până în Zevedeni erau foarte proști și surugii asemenea. De aci până în Drăgășani nu e niciun ceas. Am trecut prin orășel și tocmai afară pe o coastă este casa unde șade un francez d-l Adhemar Labouret, tovarășul lui Adolf Feron din București, ce fac împreună negoț de vinuri. Feron îmi adusese într'o zi pe Labouret la mine dar nu l-am putut primi. Dimpotrivă bietul Labouret ne-a primit foarte bine și cu toate că casa lor e ruinată pe dinafară, înlăuntru e oareșcare confort franțuzesc ce ne-a mulțumit cu deosebire. Nevasta lui Labouret e fata lui Condemin și are încă și o soră nemăritată ce trăește cu dânșii. Ne-am plimbat prin grădinița lor, unde au flori și legume aduse din Franța, apoi pe la 8 am prânzit împreună. Toate . . . . . . dar foarte bune, și mai ales un gigou de miel cu usturoi. Am stropit aceste mâncări cu vinuri minunate de Drăgășani, apoi cafeaoa cu un cognac făcut de Labouret cu vin romånesc, ce era de minune; și astfel cu vorba, cu râsuri am prelungit seara până la un ceas din noapte. Damele se retrăsese dar ședeau de vorbă dincolo în odaie! Ne-am luat seara bună și ne-am culcat într'un pat franțuzesc moale și curat. Numai plapoma am schimbat-o, căci am pierdut obiceiul a mă înfășura franțuzește în pat.

La 6 ½ ceasuri eram deștept a doua zi Vineri la 22 Iulie; ne-am îmbrăcat în grabă, am luat ceaiu și cafea și pe la 8 ceasuri am plecat spre Slatina, cu gând de a vedea mai înainte mănăstirile Șerbănești, Stănești, Dobrusa și Mamu. Labouret ne-a spus să venim desigur seara, căci ne așteaptă cu prânzul.

Nu departe de Drăgășani, am trecut printr'un nisip uscat și adânc, printre maluri foarte înalte, matca apei Pasceana, care

ca și Nisipioara dela Fișcălia vin numai primăvara cu o mare repeziciune; iar încolo sunt cu totul secate. La Drăgășani e un pod nou foarte țeapăn și-ți vine să râzi când treci pe sub dânsul pe uscat. Pe drumul mare este mult praf. La un sfert de ceas de distanță am abătut la dreapta ca să mergem la Șerbănești, mănăstire catolicească semănând cu toate cele ale pantilimonului; e clădită de o familie Morunglavu ce a înzestrat-o cu bune moșii. Egumen aci e părintele Teodorit Zăgănescu, frate cu Colonelu, care, acest părinte, fiind bolnav a mers să se caute la munte și a lăsat în locu-i pe fratele său Pantelimon ce-l cunoscusem cu trei ani mai înainte ca Econom la Bistrița. Călugărul era dus la vie în deal; până a venit a trecut un ceas; apoi el ne-a mânat să apucăm prin pădure ca să ieșim mai de-a-dreptul la Stănești, dar abia intrarăm în pădure și ne nomolirăm. A trecut un ceas și mai bine până am ieșit de acolo. Neputând întoarce am înhămat caii cu dosul trăsurii, dar ștreangurile se rupeau și droșca abia mișca; am trimis de a adus oameni de am scos echipajul din noroi și apoi am luat iar calea ca să ieșim la drumul mare. S'a făcut 12 ceasuri. Puțin am urmat drumul Olacului și iar am abătut în dreapta; am trecut prin livezi, prin pădure, am urmat un deal și la scoborîș am dat de satul Stănești, în care se află de o parte afundat într'o vale, unde a fost odinioară, heleșteu și mănăstire însemnată, niște ruine de case, un turn înalt și surpat și apoi bisericuța; toate acestea părăsite și în dărâmare. Vitele se adăpostesc în pivnițí, în turn și la umbra bisericii. Nici un om nu locuește pe acolo pe aproape. Care a fost mirarea mea când am găsit în biserică portretele pe pereți și mormintele familiei Buzescu și chiar al vestitului Stroe. Cele mai multe sunt sparte și literile șterse. Din pisania cea mai mare parte e ștearsă. Afară de asta căldura, lipsa de oameni și sănătatea mea ce nu prea era bună în ziua aceea, m'a oprit a lua calcuri după toate; am însemnat numai ce am putut descifra după morminte și din pisanii și am luat calc după mormântul lui Stroe Buzescu. Această mânăstire e schit al Zlătarilor ce este închinat la Patriarchia din Alexandria. Pentru a treia oară acum am avut ocazie de a vedea cum se poartă călugării greci în țară la noi; iau veniturile și lasă în dărăpănare mănăstirile. La Tutana pustiu, la Beșteleiu, pustiu! dar niciodată indignația mea n'a fost mai mare decât când am văzut suvenirile istoriei noastre, mormintele eroilor noștri lăsate în prada strică-

ciunei şi a dispreţului de nişte neruşinaţi cămătari ce specula încă acum cu credinţa şi cu cucernica străbunilor noştri. Văzând ruinile dela Stăneşti am jurat o veşnică ură călugărilor greci, şi m'am făgăduit a combate cât îmi va sta cu putinţă spre a libera mănăstirile noastre de ruşinosul bir ce-l plătesc la aceşti mişei greci!

Din Stăneşti, unde n'am avut ca să ne ajute în lucrarea noastră decât un biet ţigan bătrân, ce era strejar în sat, am mers la Mamu, mănăstire Brâncovenească de călugăriţe; însemnată mai ales prin groaznicul turn de scânduri cu două caturi unul mai gros şi altul mai subţire pus peste biserică. Eu vream să plecăm spre Slatina; Saşii şi lui Trenk le era foame, şi nu prea îmi era bine; Stariţa vrea să ne oprească să mâncăm, s'a găsit şi secretarul om de treabă, d-l Ştefan, care s'a propus a merge el la Slatina, şi astfel am rămas să mâncăm şi să dormim în Mamu şi d-l Ştefan s'a dus la Slatina să ducă 3 depeşe telegrafice pentru Bucureşti. Una către muma mea dându-i ştiri despre noi, alta către Adolf Cantacuzino ca să întreb dacă Othon Şuţu merge sau nu la Mehadia, ca să ştim şi noi ce să facem; şi a treia a lui Trenk către nevasta sa. La aceste din urmă trebuia să vie răspuns.

Am vizitat biserica, am prânzit de seara şi ne-am culcat, în nişte odăi zugrăvite ca coliva împodobită. Acest fel de zugrăveli cu feţe arătoase e particular mănăstirilor Brâncoveneşti.

Sâmbătă la 23 Iulie, când ne-am sculat, caii ne venise de cu noapte dela poştie; dar d-l Ştefan încă nu se întorsese. Trenk s'a apucat să desemneze vestitul Turn şi colonada dela casa Arhontarii. Trebue să mărturisesc că arhitecţii întrebuinţaţi de Constantin Vodă Brâncoveanu n'au fost oameni nici cu gust, nici cu ştiinţă; de unde i-o fi mai găsit?

După dejunul nostru a sosit şi d-l Ştefan. El a aşteptat până la 9 ceasuri în Slatina şi răspunsurile nu venise încă, deci s'a întors fără răspunsuri, lăsând numai vorbă că îndată ce vor sosi să ni le trimită aci. Aşa dar neştiind ce să facem, am poruncit acum să ne gătească caii de călărie cu care să mergem peste dealuri la Dobruşa.

Saşa ne va aştepta aici, şi când vor veni răspunsurile dela Bucureşti, vom hotărî direcţia ce avem a urma. Sau spre Craiova şi Mehadia, sau spre Râmnic şi mănăstirile vecine.

23 Iulie 1860 Sâmbătă 12½ ceasuri dimineaţa: La Mamu. — 23 Iulie Sâmbătă: (urmează numai note): Călătoria călare la

Dobrușa. — Calul și plângerile lui Trenk. — Dobrușa, biserică ruinată și neslujită. — Mămăliga pe iarbă. — Intoarcerea la Mamu. — Telegrama venită către Trenk. — Prânz. — Culcare.

— 24 Iulie Duminică: — Deșteptat de depeșa lui Bosne, am vrut să trimit pe Costache la Slatina. — Au venit ceva dela Adolf și Othon. — Dejun. — Plecare, praf pe drum. — Vizita la Labouret. — Ne dă o butelcă cognac. — Drăgășani viile. — Drumul pe vechea șosea romană. — Șosea între ..... la Slăvitești. — Dela Bistrița pe sub coastă. — Troianul Metoch al Horezului. — Chrisant. — Inotești Methoc al Coziei. — Tulpine. — In Râmnic tragem la Episcopie. — Orest nu ne primește, mă supăr și tragem la han! Cum eram acolo; ne-a gătit de cină, ajutat de ale noastre mâncăruri. — Vizita la Agatanghel; ce-i am spus. — Ne culcăm; soarele și muntele dimineața.

— 25 Iulie, Luni: — Trenk pleacă să desemneze — Vizita mea la Episcopul. — Ce fel e Episcopul. — Istoria Episcopii, nenorocirile ei. — Evanghelia rusească; Crucea lui Antonie Vodă. — Plecare cu patru cai la cetățuie; urcare pe jos. — Drumul nou și cel vechiu. — Repararea stupidă a Bisericii. — Cum ceva grațios se poate face groaznic.

Ne urmăm drumul la Ulteiu. — Bisericuța de acolo. — Radu dela Afumați. — Inscripție latină pe clopot. — Tânărul Popa de acolo. — Moneda lui Sigismund. — Crucea din răspântia satului. — Intoarcere la Râmnic. — Prânzul la han. — Plimbare pe jos prin oraș la ruinele Bărăției. — Istoria Catolicilor și a Bărăției din Râmnic. — Seara vizita boierului Barbu Persiceanu. — Pomelnicul Episcopiei.

26 Iulie, Marți: — Mă scol de dimineața. — Costache lipsea. — Ne facem pregătirile, plecarea pe la 8. — Plosca și obrăznicia lui Costache. — Drumul. — Grădina din Râmnic. — Dorobanțul. — Arhanghelul schit grecesc. — Murele ce-am mâncat ca un copil. — Drumul spre Sărăcinesci. — Satul Păușești de măglani, Biserica cea surpată. — Boierul Barbu ne ajunge. — Agatanghel ne așteaptă cu pregătiri la Sărăcinesci; Păstrăvi, toaleta lui spre a pleca. — Drum pe Cheia, călare la Iezeru. — Localități sălbatice, pomi tăiați. — Poziția Iezerului, munții lui. — Cine sunt fondatorii. — Istoria cu hoții. — Peștera lui Antonie. — Munți. — Peștera lui Pahomie. — Deslușiri asupra drumului dela un călugăraș. — Plecăm; să ne întoarcem. — Mămăliga. — Toaleta lui

Agatanghel. — Iși uită mantela. — Urmăm drumul cu Trenk. — Satul Cheia. — Ne întoarcem târziu. — Sașa ne așteaptă; s'a plimbat prin sat și a conversat cu o țărancă. — Mâncarea de seară.— Odaia lui Agatanghel plină de portrete de ale lui.

27 Iulie, Miercuri: — Am schimbat planul de drum. — Starițul dela Jgheab. — Agatanghel pleacă. — Sașa rămâne la Sărăcinesci. — Eu cu Trenk călare spre Comanca. — Trecem prin Olănești. — Munteanu ne dă un om; drum primejdios la Comanca, schit al boierilor Bujoreni. — Starea puțin prosperă a bisericuței. — Popa bolnav. — Poziție înaltă. — Munții din fund. — Ne întoarcem la Olănești. — Vizita apelor cu Munteanu. — Calitățile lor. — Doctorul Vitman. — M-me Macovei. — Cum sunt băile la Olănești. — Varnița. — Joagăr. — Plecăm însoțiți de Munteanu. — Biserica din Olănești. — Intoarcere la Sărăcinești. — Puțină mâncare. — Plecăm și curând sosim la Râmnic. — Două scrisori la București. — Hotărîrea lui Costache; lăsăm dorobanțul și luăm direcția spre Ocna. — Târgul Ocni. — Biserica Domnească. — Dealul Titireciului. — Primire de Părintele Veniamin. — Mâncare și odihnă.

28 Iulie, Joi: — Am fost opriți dimineață în Titireci de părintele. — Istoria Egumenului Silvan și Plastografiile. — Poziția Schitului. — Chrisovul lui Duca Vodă. — Mâncare sub pomi; Șampanie. — Mergem la Ocna. — Egumenul e acolo, las pe Sașa la el. — Ne scoborîm în Ocna sistematică cu d-l Râmniceanu. — Efect sinistru. — Adâncimea ei și modul ei. — Trenk desemnează.— Pușcăria. — Mătănii de sare. — Arestații. — Ocna surpată; Cele din deal ca pâlniile; cea cu apă; băile și efectele lor. — Cea din vale unde s'a prăpădit 7 oameni. — Satele de ciocănași. — Plecăm dela Ocna, peste deal la Slătioara. — Cum din schit de maici s'a făcut arendășie a fratelui Episcopului și Methoch al Frăsineiului. — Drum sub coastă la Govora. — Bătrână zidire, bătrân egumèn. — Ce privire de acolo. — Pivnița. — Tipografia, rucavițe ale lui Vintilă Vodă. — Pomelnic. — Fetele d-nei Chiajna. — Drum din valea Govorei în lunca Oltului, la Mihăești, apoi în lunca Bistriței. — Intâlnim pe Bădiță vânând. — Mergem la Mânăstirea dintr'un lemn ce s'a dărîmat. — Odăi bune tot ale mele de acum doi ani. — Cina. — Ne culcăm.

Ziua de Vineri 29 Iulie 1860 a fost una din cele mai ostenitoare din călătoria noastră; mai ales Trenk a pătimit groaznic de obo-

sealǎ și iar groaznic s'a înecat în vârtopiile lui. Era vorba să ne sculăm dis de dimineață, și să plecăm călări la Jghiab, la Pătrunsa și chiar eu vream să merg până acolo unde sus pe munte pe lângă râul Cheii își făcuse un călugăr Pahornie o bisericuță de cărămidă așezată pe piatră care acum s'a pustiit și s'a dărăpănat. Dar pretențiile mele au fost prea mari. Mai întâi m'am culcat pe la 8 și am fost deșteptat de Trenk, căci dormeau de minune în bunul pat dela Mănăstirea dintr'un lemn. Bădiță ne gătise doi cai buni, așa dar însoțiți de dorobanțul Gheorghe, ce venise să ne însoțească dela Titireci încoace am plecat pe la 9 ceasuri luând apa Ostrovului în sus; ideea mea a fost să urmăm acea apă până la obârșia sa unde se află Schitul Pătrunsa și de acolo să mergem la Jghiab și îndărăt până seara. Am umblat dar spre Pătrunsa; la Pietrari n'am apucat drumul la stânga spre Jghiab ci l-am urmat drept până în Brătășesci. De aci înainte începe matca Otăsăului, care aici e largă și nisipoasă, a se îngusta și a curge printre stânci.

Erau trei ceasuri de când umblau și ne spuneau că e încă departe, așa am început a merge mai iute, însoțiți de dorobanțul; dar Trenk ce abia își mișca calul ce rămânea tot îndărăt; ceea ce mă silea a-l aștepta.

Dela un loc încolo matca Atăsăului nu mai e practicabilă, am apucat dar printr'o vale laterală ce-i zice Valea Ticii, în stânga apei; apoi am suit dealul pe un picior de munte, având în mai multe rânduri o râpă nisipoasă și adâncă lângă potecă.

Pe urmă umblarăm pe munchea munților între fagi și mesteacăni seculari, din cari mulți erau trăzniți, până la un loc unde e o cruce de lemn stricat; de acolo, când cad frunzele se vede schitul, acum se vede numai desișul copacilor învecinați. Scoborîrăm apoi valea și la un loc unde calul trebuia să se scoboare pe o rădăcină de copac ca pe o scară, Trenk nu putu să-și oprească șeaua pe spinarea calului. Șeaua alunecă și el căzu jos; a ocărît ungurește, italienește, în toate limbile și n'a mai vrut să urmeze călare; am ajuns până unde se strecoară cel mai mare izvor al Atăsăului. Căci într'acel loc, unde e o poieniță într'un vârf de colnice e Schitul Pătrunsa, de toate părțile vin ca raze deosebite picioare de munte dintre care se adună apele de formează râulețul. Am început dar să urcăm iarăși pe niște livezi unde sătenii din Bărbătești, proprietari moșteni ai acestor locuri, își au căscioare de lemn unde vin iarna de șed și-și pasc vitele pe munte. Schitul e iar făcut

de ei, deşi se zice că mai alături era altul vechiu ce n'a lăsat decât urma temeliilor, zidit de o Doamnă. Care Doamnă, nu pot şti. Fiindcă pomelnicul se află la un popă din sat, nu l-am putut cerceta. O căscioară de piatră, învelită cu lemn şi fără tavan şi fără coşuri, în care locuesc doi călugări slabi şi sdrenţeroşi, făcând focul în tindă ce se umple de un fum negru şi des; o bisericuţă fără turn, o mică ogradă de pari, fără altă poartă decât uşa casei, pe unde au trecut şi caii noştri, iată ce e schitul Pătrunsa.

Nu departe sunt poalele pietroase ale munţilor Albu şi Piatra, pe care sunt şi brazi. Acest schit e închinat Cuvioasei Paraschivei; auzind de acestea am făcut dar de-o liră, proporţionat cu slabele-mi mijloace de acum; dar aş dori la vremi mai bune să fac ceva pentru acest schit depărtat şi aşezat la un loc mai aspru decât oricare din câte am văzut.

La Pătrunsa, pe iarbă verde, sub umbra bisericii, am îmbucat ceva din slabele provizii aduse de noi, dar Costache uitase a ne pune vin în desagi, ceea ce supăra mult pe Trenk, care se plângea de lipsa vinului şi a cafelei, făcându-mi mie vină că n'am îngrijit, la un drum aşa depărtat, a lua provizii întăritoare.

Apa însă era minunată şi plăcută, mai mult decât orice vin, pe poala coastei unde e mănăstirea era şi smeură şi căpşuni. Pe la 5, am apucat calea înapoi spre Bărbăteşti, luând un băiat cu noi dela schit; Trenk a urcat şi a scoborît pe jos. Când am fost în vale cu băiatul, am mers înainte şi era o plăcere a vedea săltând pe tânărul muntean ca o căprioară, sărind apa rezemat în toiagul său. La Bărbăteşti n'am găsit pe popa cu pomelnicul ; plecase la Pătrunsa. Am aşteptat dar până a sosit în urmă-mi şi Trenk cu dorobanţul şi dela Bărbăteşti am abătut la stânga ca să mergem spre Jghiab. Trecând dealul am scoborît în Dobriceni, unde e Metochul Armatei, acum cu totul ruinat; casele nu mai există; biserica zidită sub Constantin-Vodă Brâncoveanu, e desvelită, au crescut copaci peste bolteeul desfundat. Nu mai e nici egumen, nici călugăr, ci un orânduit al egumenului din Armata, ce ţine moşia pe seama sa, şi care mi-a dat un ţigan călare pe un frumuşel armăsar mic şi murg, ca să ne ducă de-a-dreputl la Jghiab. Am urcat dealul trecând prin satul Dobriceni şi sus am găsit nişte livezi de fân adevărat minunate. Ce aer îmbălsămat de flori în cele văi! Ce miros sănătos de fân în cele cosite! Apoi am scoborît pe o potecă ce mergea şerpuind, printr'un desiş de aluni şi de

alţi pomi, până am dat în poteca schitului, ce este alături cu râul Govora. Dela livezi până în vale, toate se schimbase, dar plăcerea era şi mai vie. Murmurul apei, răcoreala acelei dumbrăvi, aduceau o mulţumire nespusă; astfel ajunserăm pe la apusul soarelui la schitul Jghiabu.

Acolo ne-a primit bătrânul călugăr Hagiu, cu care făcusem cunoştinţă la Sărăcineşti.

Schitul lui e compus din vreo opt căscioare de lemn, aşezate în gradaţie pe coastă printre pomi; mai jos e casa lui de zid, dar mică şi bisericuţa prefăcută cu totul de dânsul şi zugrăvită cu toţi sfinţii şi cu toate feţele curcubeului. Alături e un brad înalt. Mai înainte de schit e un izvor cu apă limpede dar cu miros de pucioasă, ce curge în mare câtime dintr'un şipot. Din dosul bisericii, ceva mai jos curge apa Govorei, a cărei obârşie e cu 800 stânjeni mai la deal. Valea e foarte îngustă şi păduroasă. Acea din deal e moşia schitului, dăruită mai mult de bătrânul stareţ care a fost preot moştean şi el în Cacova, şi care după cum am aflat pe urmă dela dorobanţul nostru, ce e şi el cacovan, a luat pe nedreptate o sumedenie de locuri dela moşteni. Trenk a desenat schitul; eu am stat de vorbă cu veselul călugăr care mi-a vorbit de Luther şi de Corvin, adăugând că nici Valter nu era puţin om. In pisania bisericii făcută de dânsul, spunea că acest schit fusese făcut de lemn de Radu-Vodă Negru, apoi de Matei-Vodă Basarab. Dar de unde luase el acest cunoştinţe, cred că nici el nu putea spune. Falsificări anticare de felul acesta au început să se introducă şi la noi; asta provine dintr'o necompletă ştiinţă aţâţată de trufie sau de şarlatanism. Dar astea nu le spui atât pentru bietul stareţ din Jghiab, cât pentru mulţi anticari bucureşteni.

Era seara, adică 8 ceasuri aproape, când am plecat din Jghiab şi până am ajuns peste livezi la satul Cacova, tot pe râul Govorei ce se zice şi al Cacovei, înnoptase; am urmat însă drumul pe întunerec. Şi Trenk ostenit, bufnea şi se văita astfel încât a ajuns să mă supăr serios în mine. Am scoborît pe Govora până la Stoeneşti, apoi am luat o vale lăturalnică în dreapta, am trecut în lunca Atăsăului la Pietrari şi am urmat drumul până la mănăstire.

Când eram pe aproape a ieşit şi luna şi mi-a înfăţişat lunca Atăsăului astfel precum o descrisesem în « Doamna Chiajna ».

Mi s'a părut că descrierea mea a fost exactă și m'am bucurat. Era trecut de 12 ceasuri când am sosit la Mănăstirea dintr'un lemn. Umblasem 15 ceasuri călări. Sașa se culcase. Am făcut un ceaiu, l-am înghițit cu cognac dela Labouret și cu oasele cam sdrobite, m'am culcat. Somnul mi-a fost foarte dulce.

Sâmbătă dimineața 30 Iulie ploua, dar ploaia a încetat curând și soarele a ieșit frumos. Ziua aceasta a fost mai mult destinată la odihnă; Trenk a copiat o pereche de rucavițe ce ni le-a adus dela Govora. Eu am vizitat bisericuța de lemn din deal ce după multe focuri, este azi prefăcută de tatăl cucoanei Bichii, mama Lahovăreștilor; într'însa se mai păstrează ceva icoane din biserica de jos, lucrate când cu Constantin Brâncoveanu Voevod sau cu Matei Basarab. Alături e și rădăcina gorunului cel mare ce s'a surpat de câțiva ani; tulpina lui uscată, găunoșită și putrezită e alături. Țăranii vin și iau bucăți dintr'însa de a fierbe și a bea de friguri, atât e de mare venerația acestui loc. Am desbrăcat și icoana cea mare de fața-i de argint și am văzut că pe o parte e zugrăvită pe pânză Judecata din urmă, cu numirile scrise sârbești, iar pe cealaltă Maica Domnului, zugrăvită pe lemn și stricată pe cât se poate. Numai obrazul Maicii Domnului e mai bine conservat. Cine mai știe pe unde o fi fost ascunsă în vremile răsmirițelor trecute? Țin minte numai că, când cu Tudor Vladimirescu o dusese la Pătrunsa, iar când cu Cârjaliul a dus-o în peșteră la Bistrița, unde s'a afumat de focul ce-l făcea pustnicul în peșteră. Imbrăcămintea de argint, ce o poartă acum, e făcută de Radu Golescu la 1812, dar mai are și alta, precum și coroană, cercei, brățări și alte multe scule, ce sunt împreună cu cele mai de preț odoare ale mănăstirii duse la Horez.

Am vizitat încă în ziua aceea și schitul Surpatele. Bădița a pus patru cai ai lui la trăsura noastră și am mers acolo unde am vizitat și am însemnat ce e mai vrednic de băgare de seamă. Paralele de plumb ale schitului din vremea lui Constantin Brâncoveanu, apoi mai multe odoare date de Doamna Maria, la acel schit ce a fost vechiu făcut de Buzești.

Intorcându-mă dela Surpatele am prânzit pe la 6 și seara Bădița ne-a arătat ceva odoare și mai ales odăjdii vechi ale schitului. Mai de luat aminte e o Evanghelie îmbrăcată cu argint poleit, dată de Constantin Brâncoveanu pe când era Velspătar și scrisă dania lui cu mâna sa. Ce poale de icoane și aer de

serasir minunat și mai multe sangulii de pânze de in subțire, cusute cu mare finețe pentru Maica Domnului. Sunt și sfite de însemnat de stofe de catifea săpată pe materie de mătase groasă sau de mătase cu păr de cal. Am mai scris încă o scrisoare și Brâncoveanului spre a-i cere voie a deschide cutia în care se află la Horez, coroana cea de pietre scumpe a Maicii Domnului și care e acum pecetluită de Vodă Cuza, ce a vizitat-o în anii trecuți și a rupt el însă pecetea Brâncoveanului. Trenk pica de somn, a mers să se culce și noi i-am urmat pilda deși aveam a lucra asupra pomelnicelor de aici și dela Surpatele.

Duminecă 31 Iulie, ne-a deșteptat toaca și clopotele pe o ploaie strașnică cu fulgere și cu tunete, care abia acuma pe la 10 ceasuri a încetat. Trenk face desenul mănăstirii după niște grămezi de scânduri și o să sfârșească copia icoanei cele mari. Eu am să sfârșesc lucrarea asupra acestei mănăstiri și apoi o să mergem la Manoilești și la Bistrița. Bădița a plecat azi dimineață la Râmnic. Pe dorobanțul nostru l-am trimis la Bărbătești să-mi aducă pomelnicul dela Pătrunsa. Mă duc să mă apuc de lucru.

Tot Duminecă 31 Iulie am luat inscripție după mormintele lui Gheorghe Cantacuzino, celelalte pisanii. Maica călugărița chelăreasa și corul călugărițelor scoase dela Mănăstirea dintr'un lemn și răspândite prin alte mănăstiri. Pomelnicul și preotul care mă întrebase ce orânduială o să se facă cu dânșii. — Vremea se îndreptase, am prânzit de vreme; am plecat cu poștalionul cu patru cai, Trenk și eu la Manoilești în valea Bistriței. — Biserica zidită de Pahonie Monahul Pârșcoveanu. — Cartea cu stampa Doamnei Elena a lui Matei Basarab. — Repede întoarcere la Mănăstirea dintr'un lemn. — Sașa așezase lucrurile; călugărița îi dase două sangulii alese de ea și nevasta lui Bădiță două borcane cu dulceață. Am dat și noi să ne pomenească la Mănăstirea dintr'un lemn și la Surpatele. Am plecat pe când apunea soarele și până la Bunești tot s'a mai văzut. Frumos tablou la Păușești. Livede verde cu corturi de țigani. Din dos o pădure deasă de fagi frumoși. In fund munții cu ceața serii. Peste văi la Bunești la mănăstire era noapte. In deal, până să scoborîm la apa Bistriței, am văzut un cerc de raze roșii pe cer, o aureolă boreală. Noaptea ne închide vederea mănăstirilor. Am ajuns înserat. Economul ne-a primit lipsind Egumenul ce e dus cu Mitropolitul la băi. Odăile ce ni s'au dat sus, patul cel spart care s'a rupt noaptea și am adormit pe canapea.

Luni, la 1 August dimineață, a venit popa să ne boteze dar nu eram gata. Trenk s'a dus să ia desenul cel mare; eu am vizitat obiectele ca să văd ce este de înscris. Mare câtițime de antichități. După dejun am copiat pisania veche de sub clopotniță. Apoi clopotele, vechimea lor, cel mic nedescifrabil. Damian, mirarea lui, când a venit în clopotniță. Soarta acestui biet om și nedreptatea părinților. Ce zice el acum de Doamna Știrboaica. Din clopot am însemnat pisania. Icoanele cele vechi. In vremea asta Sașa a mers să se plimbe cu Trenk dar însă ea a venit în biserică. Ploaie și piatră pe când din advonul muierilor la biserică copiam pisania. Am început a trage clopotele, efect spăimântător; încetând ploaia am mers să prânzim. Damian a venit aci, am schimbat cu dânsul tabacherea lui Trenk. După prânz eu am înscris până înserat argintăria din lăzile din altar. Trenk a început desenul sicriului pe care l-a sfârșit a doua zi.

Marți 2 August dimineața am sfârșit înscrierea argintăriilor și a odăjdiilor. Multe din ele am ales spre a se copia de Trenk. Ni le-a adus în odaie sus. Ziua s'a petrecut cu desenurile lui Trenk. Sașa a calcat ornamente dela evanghelia manuscrisă și eu am așteptat să vie călugărul chelar ca să-mi arate biblioteca. Dar n'a venit. Seara am ieșit să ne plimbăm pe Bistrița în sus, dar am mers până la un loc și ne-am întors. Frumusețea acestor locuri. Poziție extraordinară. Exarhul ne-a întâlnit întorcându-ne și am fost cu el pe poteca despre peșteră, ce e așezată la o... cu pietre la Păpușa. Era înserat și ne-am întors acasă. Porumbul seara.

Miercuri 3 August dimineața eu am cercetat biblioteca și am înscris cărțile interesante. Trenk, cu neplăcerea obișnuită, a desenat obiecte vechi. Sașa asemenea calca ornamente. După prânz am fost la... la peștera cea veche. Urcare grea. Sașa n'a putut intra de pietre și de urzici. Aspect frumos al acestei peștere. Istoria călugărului ce a căzut după mal în prăpastie. Seara am lucrat cu toții până la 2 din noapte, ajutați de cafea neagră. Odaia lui Trenk era un adevărat atelier.

Joi 4 August eu m'am sculat mai de vreme dar Trenk târziu. După dejun am fost la Peșteră. Păstrarea urmelor. Pustnicul ce nu vorbea. Țiganii ce l-au asvârlit. Vizita lui Kiselef la dânsul. Două capete în Peșteră. Loc und voia Știrbei să facă încă una. Piatra de lapte. Țărancele din Transilvania și din Siliștea. Frica lor. Conversația mea cu cea bătrână la ieșirea lor din Peșteră. Muncă,

muncă, multe căi ai făcut, dar nicio cale bună ca asta n'a făcut. Trenk desenează după munte Păpușa. Am prânzit mai de vreme. După prânz Sașa și eu am fost la bolniță; ușile din vremea lui Matei Basarab; apoi am fost spre strâmtoare unde desena Trenk vederea bolniței. Seara iar am lucrat până la 12: Trenk icoana lui Sfântul Procopie, Sașa brâul lui Banu Barbu și eu Pomelnicul.

AL. ODOBESCU